

ŠKOLA BEZ NENÁVISTI

**Záverečná správa
k pilotnému ročníku programu Škola bez nenávisti
2018/2019 z pohľadu expertov**

Vypracovali:

**Mgr. Andrea Cox
Ing. Ján Smatana
PhDr. Jarmila Tomková**

**Bratislava, Prešov
august 2019**

Obsah

1. Úvod k programu Škola bez nenávisti	3
2. Príprava a priebeh pilotného ročníka	5
2.1. Metodológia	5
2.2. Priebeh pilotného ročníka	5
3. Manažment a fázy projektu	8
3.1. Plán pre nasledujúce ročníky	8
3.2. Špecifikácia úloh v programe Škola bez nenávisti	9
4. Práce expertov v pilotnom ročníku	16
4.1. Určenie mechanizmu vyhodnocovania	18
4.2. Úskalia jednotlivých fáz projektu a ich riešenie	19
4.3. Hlavné oblasti štandardu programu Škola bez nenávisti	22
5. Súhrnné informácie o priebehu pilotného ročníka	27
5.1. Štatistické informácie	27
5.2. Napĺňanie cieľov programu v pilotnom ročníku	30
5.3. Príklady dobrej praxe	32
5.4. Pozitívne zmeny a vnímané prínosy programu učiteľmi	37
5.5. Vybrané oblasti a posun na školách po realizácii programu	40
6. Príležitosti a odporúčania	42
6.1. Odporúčania pre školy	42
6.2. Odporúčania pre vedúceho programu	44
7. Poďakovanie na záver	46
8. Slovník pojmov	47
9. Odborná literatúra	52
10. Zoznam príloh	54

Zoznam tabuliek, obrázkov a grafov

Obr. 1: Hlavné fázy cyklu programu Škola bez nenávisti z pozície školy	8
Tab. 1: Počty vyplnených dotazníkov počas auditov za jednotlivé skupiny respondentov	28
Tab. 2: Počty vyplnených dotazníkov žiakov podľa pohlavia respondentov	28
Tab. 3: Počty vyplnených dotazníkov žiakov podľa veku respondentov	28
Tab. 4: Počty vyplnených dotazníkov žiakov podľa triedy, ktorú respondenti navštevujú	29
Tab. 5: Vyhodnotenie plnenia cieľov programu zapojenými školami	32
Obr. 2: Fotodokumentácia aktivity školy GYMBN1803	33
Obr. 3: Fotodokumentácia aktivity školy SŠZV1801	34
Obr. 4: Fotodokumentácia aktivity školy ZŠKE1803	34
Obr. 5: Fotodokumentácia aktivity školy GYMKE1804	35
Obr. 6: Fotodokumentácia aktivity školy ZSBA1801	36
Tab. 6: Miera vnímania prínosu programu pre školu	39
Tab. 7: Žiacka školská rada preberá témy programu Škola bez nenávisti dostatočne	40
Tab. 8: Povedomie žiakov o existencii schránky dôvery	40
Tab. 9: Prítomnosť dôveryhodného dospelého na škole	41

1. Úvod k programu Škola bez nenávisti

Iuventa – Slovenský inštitút mládeže ako štátna inštitúcia priamo riadená Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR bola poverená vypracovaním štandardu kvality, ktorého cieľom je podporiť prevenciu šikany, kyberšikany a nenávistných prejavov na základných a stredných školách.

Zámerom aktivity je zabezpečiť udržateľnosť kampane Rady Európy Bez nenávisti na internete (No Hate Speech Movement) na Slovensku. Slovenská republika sa symbolicky v Európsky deň boja proti homofóbii, v piatok 17. mája 2013, oficiálne zapojila do kampane Bez nenávisti na internete. Hlavným cieľom kampane bolo zvýšiť angažovanosť a povedomie mladých ľudí v oblasti boja proti nenávistnému vyjadrovaniu na internete, ktoré sa v posledných rokoch rozmáha, a tiež vybaviť mladých ľudí a mládežnícke organizácie kompetenciami, ktoré sú potrebné na rozpoznanie takýchto porušení ľudských práv. Kampaň sa zasadzovala za rovnosť, dôstojnosť, ľudské práva a rozmanitosť. Táto kampaň Rady Európy bola v roku 2017 ukončená a práve pripravený program Škola bez nenávisti mal na ňu nadviazať a zabezpečiť udržateľnosť programu na Slovensku.

Cieľom pilotného ročníka a úlohou vybraných expertov bolo navrhnúť systém kritérií štandardu kvality a proces vyhodnocovania.

Požadované výstupy zadané vo výzve vedúcim programom:

- návrh štandardu kvality (benchmarku) pre základné a stredné školy;
- návrh hodnotiaceho procesu škôl na základe kritérií štandardu kvality;
- vyhodnotenie podkladov škôl v pilotnom overení štandardu kvality v podobe hodnotiacich správ (6 zapojených škôl);
- zapracovanie recenzných pripomienok a úprav vyplývajúcich z pilotného overenia štandardu kvality.

Navrhovaný štandard kvality pre základné a stredné školy Škola bez nenávisti mal byť udeľovaný školám, ktorých školská klíma a rozhodovacie procesy na škole podporujú:

- prevenciu šikany a kyberšikany,
- prevenciu nenávistných prejavov na internete a v osobnej komunikácii medzi žiakmi,
- prevenciu nenávistných prejavov na internete a v osobnej komunikácii žiakov voči iným osobám alebo skupinám osôb na základe ich sociálneho statusu, kultúry, náboženstva, krajiny pôvodu a rodu,
- vzájomný rešpekt v komunikácii,
- rozvoj sociálnych zručností,
- toleranciu a rozvoj interkultúrnych kompetencií,
- rozvoj kompetencií pre demokratickú kultúru,

- žiakov vo vyjadrovaní svojich potrieb alebo obáv spôsobom, ktorý rešpektuje cesty ostatných,
- zapájanie žiakov do projektov a aktivít podporujúcich princípy demokracie a uplatňovanie ľudských práv,
- zapájanie žiakov do verejného diania na lokálnej úrovni, ktoré podporuje sociálnu kohéziu, spoluprácu medzi rôznymi skupinami mládeže a pod.

Po vzájomnej komunikácii a na základe dohody boli definované ciele, na ktoré má byť program Škola bez nenávisti zameraný:

- prevenciu šikanovania a kyberšikanovania;
- prevenciu nenávisťných prejavov na internete a v osobnej komunikácii medzi žiakmi a voči iným osobám na základe ich sociálneho statusu, kultúry, náboženstva, krajiny pôvodu, rodu či sexuálnej orientácie;
- vzájomný rešpekt v komunikácii;
- rozvoj sociálnych zručností;
- toleranciu a rozvoj interkultúrnych kompetencií;
- rozvoj kompetencií pre demokratickú kultúru;
- zapájanie žiakov do projektov a aktivít podporujúcich princípy demokracie a uplatňovanie ľudských práv;
- zapájanie žiakov do verejného diania na lokálnej úrovni, ktoré podporuje sociálnu spoluprácu.

Prihlásením sa do programu sa zapojené školy majú hlásiť k hodnotám kampane Bez nenávisti na internete a k hodnotám programu Škola bez nenávisti, prispievajú v rámci svojich aktivít k vytvoreniu pozitívnej školskej klímy, a tým aj k rozvoju hodnôt tolerancie a demokratickej spoločnosti u detí a mladých ľudí. Zapojením sa do programu škola získa:

- odborný rast koordinátora/ky prevencie vďaka odborným konzultáciám a metodologickej podpore;
- podporu pri budovaní priateľskej školskej klímy a medziľudských vzťahov;
- overenie aktuálne nastavených procesov prevencie a možnosť ich zlepšenia;
- vytvorenie akčného plánu pre prevenciu šikanovania a riešenie konfliktov v oblasti nenávisťných prejavov;
- budovanie pozitívnych hodnôt žiakov (výchova k tolerancii, demokracii, participácii, rešpektu, úcte a pod.);
- priestor na spoluprácu s inými partnermi a prepojenie formálneho a neformálneho vzdelávania;
- certifikát (značku kvality), ktorý potvrdzuje, že škola spĺňa štandard bezpečného prostredia Škola bez nenávisti;
- konkurenčnú výhodu oproti ostatným školám a budovanie identity školy ako školy, v ktorej sa cítia bezpečne deti, učitelia, a v ktorej sa rozvíjajú rozhladení a tolerantní mladí ľudia.

2. Príprava a priebeh pilotného ročníka

2.1. Metodológia

Pri vyvíjaní hlavných východísk programu Škola bez nenávisti a kritérií štandardu bolo nevyhnutné, aby expertný tím realizoval:

- a. Skríning dostupnej slovenskej aj zahraničnej literatúry, poznatkov a konkrétnych riešení, diagnostických nástrojov príkladov dobrej praxe na Slovensku a v zahraničí
- b. Určenie si hlavných oblastí (pilierov) tolerantnej školy, z ktorých následne vychádzajú kritériá Štandardu kvality programu Škola bez nenávisti. Ich napĺňanie je následne sledované prostredníctvom auditov zapojených škôl. Každú z hlavných oblastí bolo potrebné zadefinovať tak, aby jej splnenie bolo odkontrolovateľné zabezpečením istých procesov školy, konkrétnymi činmi, aktivitami a regulatívami na strane školy. Snažili sme sa ich čo najpresnejšie popísať na základe poznatkov z príkladov dobrej praxe na Slovensku i v zahraničí a tiež aktuálnej legislatívy a smerníc MŠVVaŠ SR, ako napr. Smernica č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach.
- c. Určenie mechanizmu vyhodnocovania, do akej miery sa škole darí plniť kritéria štandardu Škola bez nenávisti a teda vytvoriť vhodné metódy zberu dát, sledovania kvalitatívnych ukazovateľov.

Plánovaný termín realizácie pilotného ročníka programu Škola bez nenávisti bol jún – december 2018. Aby bolo možné naplniť ciele programu a program splnil svoj účel, bolo nevyhnutné predĺžiť obdobie na realizáciu programu. Pre pilotný ročník bol program upravený na jeden školský rok, teda do júna 2019. Pre nasledujúce ročníky je program navrhnutý na dvojročné obdobie (24 mesiacov). Bližší popis pilotného ročníka a odporúčaní pre ďalšie ročníky je uvedený v nasledujúcich častiach záverečnej správy.

2.2. Priebeh pilotného ročníka

Pilotný ročník programu Škola bez nenávisti prebiehal v školskom roku 2018/19 v upravených časových intervaloch a v nasledujúcich krokoch:

1. **Návrh štandardu a kritérií hodnotenia škôl v programe Škola bez nenávisti** (jún – september 2018): vytvorenie štandardu kvality na základe požiadaviek zadávateľa. Do tvorby materiálov boli zapojení vybraní experti, garant programu, recenzenti, iní zamestnanci IUVENTY.
2. **Výzva na zapojenie sa škôl do programu a následná registrácia škôl** (september 2018): školy, ktoré mali záujem zapojiť sa do programu Škola bez nenávisti sa zaregistrovali do programu.

3. Vybrané školy boli informované o ich zaradení/nezaradení do programu.

4. **Úvodný seminár** (27. septembra 2018): podrobné informácie o programe boli školám poskytnuté na úvodnom seminári vo Zvolene. Po absolvovaní seminára zapojené školy vyplnili cez online vstupný formulár základné údaje o škole.

5. **Úvodný audit** (plán do 20. októbra 2018, predĺžený termín do 28. októbra 2018): zapojené školy pod vedením koordinátora/ky programu na škole realizovali interný audit prostredníctvom elektronických dotazníkov. Interný audit bol realizovaný medzi:

- a. pedagogickými zamestnancami a nepedagogickými odbornými zamestnancami školy,
- b. žiakmi školy,
- c. rodičmi žiakov školy.

6. **Vyhodnotenie úvodného auditu** (do 10. decembra 2018): na základe vyplnených dotazníkov boli školám zaslané spätné väzby a odporúčania pre prípravu akčného plánu.

7. **Akčný plán školy** (do januára 2019): školský tím pod vedením koordinátora/ky pripravil akčný plán školy, v ktorom naplánovali aktivity a nastavenie procesov pre dosiahnutie štandardu Škola bez nenávisti. K vypracovaniu akčného plánu boli k dispozícii konzultácie s odborníkmi, odporúčané vzdelávacie aktivity a materiály.

8. **Implementácia akčného plánu** (do 30. apríla 2019): školy realizovali aktivity podľa harmonogramu v stanovených termínoch. Aktivity sa v priebehu programu mohli upravovať a dopĺňať podľa aktuálnych možností a potrieb školy. Počas tejto fázy bolo realizované aj vzdelávanie školských tímov zapojených do programu Škola bez nenávisti (29.1.- 31.1.2019). Po ukončení realizácie akčného plánu školy zaslali vedúcemu programu informácie a fotodokumentáciu z aktivít a ich výstupov (plán do 3.5.2019).

9. **Interný audit po implementácii akčného plánu** (do 10. mája 2019 predĺžené do 15. mája 2019): zapojené školy pod vedením koordinátora/ky programu na škole realizovali interný audit prostredníctvom elektronických dotazníkov po realizácii aktivít. Interný audit bol realizovaný medzi:

- a. pedagogickými zamestnancami a nepedagogickými odbornými zamestnancami školy,
- b. žiakmi školy,
- c. rodičmi žiakov školy.

10. **Vyhodnotenie záverečného interného auditu** (do 15. júna 2019): na základe vyplnených dotazníkov a záverečných správ zo škôl boli vypracované a školám zaslané spätné väzby a vyhodnotenie školy na základe hodnotiacich kritérií.

11. **Odovzdanie certifikátu** (20. júna 2019): na základe vyhodnotenia záverečného interného auditu, záverečnej správy a fotodokumentácie, ktoré dodala škola na záver cyklu programu, bol úspešným školám udelený certifikát Škola bez nenávisti.

12. **Vyhodnotenie pilotného ročníka programu Škola bez nenávisťi** (do 16. augusta 2019): Spracovanie podkladov, úprava dotazníkov a hodnotiacich kritérií na základe podnetov, napísanie záverečnej správy.

3. Manažment a fázy projektu

3.1. Plán pre nasledujúce ročníky

Pri ďalších ročníkoch Škola bez nenávisti sa počíta s vyšším počtom zapojených škôl, a preto bude potrebné venovať čas a doplniť aktivity pre odborníkov, ktorí budú na programe spolupracovať. Ďalšie ročníky by mali prebiehať v nasledujúcich krokoch a odporúčaných termínoch:

1. **Zverejnenie informácie o programe a promo kampaň na zapojenie sa do programu** (január 1. rok)
2. **Výzva na prihlasovanie sa expertov do programu** (január 1. rok)
3. **Prihlasovanie sa škôl do programu** (január - február 1. rok)
4. **Školenie pre expertov** (marec - máj 1. rok)
5. **Vyplňovanie úvodného interného auditu** (marec - apríl 1. rok)
6. **Analýza dát a zhodnotenie interného auditu expertmi** (máj 1. rok)
7. **Návrh akčného plánu** (jún - august 1. rok)
8. **Predstavenie programu s akčným plánom na škole** (august - september 1. rok)
9. **Implementácia akčného plánu v prostredí školy** (september 1. rok - apríl 2. rok)
10. **Vyplňovanie záverečného interného auditu** (apríl - jún 2. rok)
11. **Záverečná správa a dokumentácia o priebehu programu** (máj - júl 2. rok)
12. **Medializácia a diseminácia výsledkov (paralelne počas napĺňania akčného plánu a po jeho ukončení)** (september 1. rok - júl 2. rok)
13. **Analýza dát, zhodnotenie záverečného interného auditu a záverečnej správy škôl expertmi a vypracovanie hodnotiacej správy** (júl - október 2. rok)
14. **Odovzdanie certifikátu s dvojročnou platnosťou** (november - december 2. rok)

Obr. 1: Hlavné fázy cyklu programu Škola bez nenávisti z pozície školy

3.2 Špecifikácia úloh v programe Škola bez nenávisti

Úloha	Trvanie (odporúčane termíny)	Popis úlohy	Výstupy	Zapojené zložky	Poznámka
Zverejnenie informácie o programe a promo kampaň na zapojenie sa do programu	január 1. rok	Vytvorenie informačných materiálov o programe a plagáty Zverejnenie na weboch Komunikácia so zriaďovateľmi škôl	Informácie na webe (IUVENTA, MŠVVaŠ SR, VÚC) Informačné letáky a plagáty. Jasne stanovené kritéria pre jednotlivé úrovne klasifikovania škôl programu Škola bez nenávisti	IUVENTA (vedúci programu, regionálni koordinátori) MŠVVaŠ SR VÚC – odbor školstva Expertí (vo svojom regióne)	
Výzva na prihlasovanie sa expertov do programu	január 1. rok	Určiť kritéria pre pozíciu experta Vytvorenie spôsobu prihlasovania Oslovenie potencionálnych expertov: organizácie občianskej spoločnosti, koordinátori prevencie, zamestnanci CPPPaP	Stanovené kritéria pre výber experta Dohodnuté podmienky spolupráce a rozpočet pre expertov Zoznam záujemcov o pozíciu experta	IUVENTA (vedúci programu, regionálni koordinátori) VÚC Školy Organizácie občianskej spoločnosti	Odporúčanie: minimálne jeden zástupca za kraj
Prihlasovanie sa škôl do programu	január - február 1. rok	Registrowanie škôl sa zabezpečí vyplnením základných informácií o škole. Vstupný formulár vyplní koordinátor programu na škole Vedúci programu prideli identifikačné číslo školy (tento kód sa bude zadávať do dotazníkov, ktoré slúžia pre interný audit na školách)	Zoznam zaregistrovaných škôl s prideleným identifikačným číslom. Poverené zodpovedné osoby na školách (koordinátori programu na školách)	IUVENTA (vedúci programu) Vedenie škôl, ktoré prejavili záujem zapojiť sa do programu, koordinátori programu a vybraní zamestnanci škôl	Odporúčame: Po zaregistrovaní sa do programu škola obdrží od vedúceho programu "Potvrdenie o zapojení sa školy do programu"

Školenie pre expertov	marec - máj 1. rok	Stanovenie miesta a termínu školenia Zabezpečenie školenia vedúcim programu	Vyškolení experti (v každom kraji aspoň jeden) Pripravené metodické pokyny a podklady ku školeniu a pre expertov	IUVENTA (vedúci programu) Lektori – experti, metodici Experti	Odporúčanie: školenie v trvaní 3 dni (2 noci). Priebežné preškolenie a doplnenie informácií Lektori – experti, ktorí pripravovali metodiku programu Škola bez nenávisti
Vyplňovanie úvodného interného auditu	marec - apríl 1. rok	Dotazníky pre žiakov, rodičov, zamestnancov školy	Vyplnené dotazníky Dotazníky slúžia ako podklad pre sebahodnotenie školy a podklady pre hodnotiace kritéria	IUVENTA (vedúci programu) Vedenie školy, Zamestnanci a spolupracovníci školy (pedagogickí a odborní zamestnanci a spolupracovníci školy), žiaci školy, rodičia žiakov školy Kordinátor programu na škole	Odporúčanie: žiaci by mali vyplňať dotazníky v škole v čase na tom vyhradenom. V tom čase by mohli dostať informácie o programe Škola bez nenávisti Je potrebné dávať pozor, aby všetci pri vyplňaní dotazníka vyplnili identifikačný kód, ktorý škola dostala pri registrácii
Analýza dát a zhodnotenie úvodného interného auditu expertmi	máj 1. rok	Spracovanie a vyhodnotenie dotazníkov zabezpečuje vedúci programu (IUVENTA) napríklad cez externých expertov Výstupy analýzy a zhodnotenie interného auditu budú zaslané na jednotlivé školy (relevantné dotazníky pre danú školu sa získajú zo všetkých dát na základe identifikátora školy) Súčasťou analýzy je aj stručná identifikácia silných a slabých stránok, ktoré z dotazníka vyšli	Dáta z dotazníkov za jednotlivé školy Spracované dotazníky pre školy za jednotlivé skupiny (žiaci, zamestnanci a rodičia) Hodnotiace správy so stručnými informáciami pre školy o silných a slabých stránkach, relevantné k programu Škola bez nenávisti	IUVENTA (vedúci programu) Experti na spracovanie dát a písanie správ Kordinátor programu na škole	Spracované hodnotiace správy eviduje IUVENTA, zasielajú sa na školy (každá škola dostáva len dáta od svojej vzorky respondentov) Kompletnú databázu z dotazníkov môže využiť vedúci programu využiť na podrobnejší prieskum/výskum k tejto téme.

<p>Návrh akčného plánu</p>	<p>jún - august 1. rok</p>	<p>Pripravuje ho tím školy pre zostavovanie akčného plánu pod vedením koordinátora programu na škole za nožnej asistencie experta</p> <p>Akčný plán by mal zohľadňovať odporúčania z interného auditu</p> <p>Zasiela sa vedúcemu programu na vedomie, nie na schválenie</p> <p>Je možné ho v priebehu školského roka aktualizovať (bez potreby schvaľovania vedúcim programu)</p>	<p>Akčný plán obsahujúci ciele a aktivity (za každú zapojenú školu).</p>	<p>Koordinátor programu na škole</p> <p>Vyškolení experti</p> <p>Vedenie školy</p> <p>Vybraní zamestnanci školy a spolupracovníci + žiaci + rodičia + externí spolupracovníci</p>	<p>Odporúčanie: Zpracovať do POP a Plánu práce školy na nasledujúci rok</p> <p>Ponechať škole autonómiu pri vytváraní akčného plánu (ak vedúci programu nezasahuje do tvorby akčného plánu, dáva možnosť škole samostatne si vytvoriť plán podľa svojich možností a potrieb a nepôsobí z pozície autority)</p>
<p>Predstavenie programu s akčným plánom na škole</p>	<p>august - september 1. rok</p>	<p>Koordinátor spolu s vedením školy predstavia program a akčný plán.</p> <p>Vedenie školy (môže v spolupráci s expertom) k zamestnancom. Učiteľia k žiakom v žiackej školskej rade a žiakom na škole</p> <p>Pedagógovia a žiaci rodičom</p> <p>Prípadne aj verejnosti a médiám.</p>	<p>Informačná kampaň</p> <p>Tlačová správa na web, do médií</p>	<p>Koordinátor programu na škole</p> <p>Vedenie školy</p> <p>Pedagogickí a odborní pracovníci školy</p> <p>Správca stránky školy</p> <p>Lokálne médiá</p> <p>Možná spolupráca zo strany expertov</p>	<p>Odporúčanie: podľa časových a finančných možností by pri predstavení programu učiteľom mohol byť prítomný aj vyškolovaný expert, alebo zástupca IUVENTY, aby školy cítili podporu pri implementácii programu zo strany vedúceho programu</p>
<p>Implementácia akčného plánu v prostredí školy</p>	<p>september 1. rok - apríl 2. rok</p>	<p>Nastavenie procesov a dohodnutie spolupráce s externými partnermi (CPPPpP, Policajný zbor, organizácie občianskej spoločnosti, rodičia a pod.)</p> <p>Realizácia aktivít na školách a evidencia týchto podujatí vo výkaze aktivít programu Škola bez nenávisti pre potrebu záverečnej správy a hodnotenia školy</p> <p>Do implementácie akčného plánu a priebežnú kontrolu môžu byť zapojení aj vyškolení experti.</p>	<p>Zrealizované podujatia</p> <p>Nastavené procesy na škole</p> <p>Dokumentácia pre záverečnú hodnotiacu správu</p>	<p>Koordinátor programu na škole</p> <p>Vybraní pedagógovia</p> <p>Žiaci</p> <p>Externí partneri (CPPPpP, Policajný zbor, organizácie občianskej spoločnosti, rodičia a pod.)</p> <p>Vyškolení experti</p>	<p>Odporúčania: pri aktivitách pre naplnenie akčného plánu a na dosiahnutie požadovaných výsledkov by mali byť zapojené aj iné zložky (nielen zamestnanci školy).</p> <p>Aktivity by mali byť na škole evidované vo výkazoch aktivít programu Škola bez nenávisti (tieto výkazy môžu byť v online podobe alebo tlačené dokumenty)</p>

Vyplňovanie záverečného interného auditu	apríl - jún 2. rok	Dotazníky pre žiakov, rodičov, zamestnancov školy	<p>Vyplnené dotazníky</p> <p>Dotazníky slúžia ako podklad pre sebahodnotenie školy a podklady pre hodnotiace kritéria</p>	<p>IUVENTA (vedúci programu)</p> <p>Vedenie školy,</p> <p>Zamestnanci a spolupracovníci školy (pedagogickí a odborní zamestnanci a spolupracovníci školy), žiaci školy, rodičia žiakov školy</p> <p>Koordinátor programu na škole</p>	<p>Odporúčanie: žiaci by mali vyplňať dotazníky v škole v čase na tom vyhradenom</p> <p>Je potrebné dávať pozor, aby všetci pri vyplňaní dotazníka vyplnili identifikačný kód, ktorý škola dostala pri registrácii</p>
Záverečná správa a dokumentácia o priebehu programu	máj - júl 2. rok	<p>Zriadiť priestor na ukladanie záverečných správ škôl, resp. dohodnúť spôsob zasielania podkladov pre vedúceho programu</p> <p>Formulár pre záverečné správy škôl, ktorý obsahuje jednoduchý dotazník formou checklistu na overenie realizovaných aktivít na škole a zistenie stavu splnených kritérií pre jednotlivé úrovne certifikátu</p> <p>Dokumentácia sa eviduje za obdobie, kedy boli realizované aktivity súvisiace s programom Škola bez nenávisti. Dokumentácia obsahuje: fotografie, program, plagát, zoznam účastníkov, zmienky o realizácii podujatia/účasti na podujatí, príp. spätné väzby, k realizácii aktivít z akčného plánu. Tieto dokumenty sú prílohou k záverečnej správe školy.</p>	<p>Zriadený priestor (resp. dohodnutý spôsob) pre ukladanie a archiváciu hodnotiacich správ</p> <p>Vyplnené záverečné správy a príslušná dokumentácia o programe pre každú zo zapojených škôl</p>	<p>Koordinátor programu na škole</p> <p>IUVENTA (vedúci programu)</p>	<p>V prípade, ak sa počas školského roku menil akčný plán, je potrebné zaslať vedúcemu programu aj aktualizovaný akčný plán</p>

<p>Medializácia a diseminácia výsledkov (paralelne počas naplňania akčného plánu a po jeho ukončení)</p>	<p>september 1. rok - júl 2. rok</p>	<p>Požiadavky na disemináciu výsledkov, záverečnej správy školy a medializáciu aktivít programu závisia aj od úrovne získavaného certifikátu</p>	<p>Tlačové správy Fotografie Odkazy na web Propagovanie programu a školy</p>	<p>Koordinátor programu na škole Vedenie školy Správca webu Média pôsobiace v regióne</p>	<p>Odporúčania: bolo by vhodné pripraviť usmernenie, aké sú povinné formulácie vo vyhláseniach a tlačových správach aby sa propagoval aj celý program Škola bez nenávisti.</p> <p>Propagácia nie je len povinnosť pre získanie certifikátu, ale je to hlavne nástroj školy na zviditeľnenie a promovanie školy</p>
--	--------------------------------------	--	--	---	--

<p>Analýza dát, zhodnotenie záverečného interného auditu a záverečnej správy škôl expertmi a vypracovanie hodnotiacej správy</p>	<p>júl - október 2. rok</p>	<p>Spracovanie a vyhodnotenie dotazníkov zabezpečuje vedúci programu (IUVENTA) napríklad cez externých expertov</p> <p>Zhodnotenie interného auditu a porovnanie výsledkov pred implementáciou akčného plánu a po ňom zabezpečí vedúci programu (IUVENTA) cez expertov</p> <p>Výstupy analýzy a zhodnotenie interného auditu budú zaslané na jednotlivé školy</p> <p>Vyhodnotenie kritérií na získanie certifikátu danej úrovne sa robí na základe podkladov: výstupy z dotazníkov pred a po implementácii akčného plánu, akčný plán školy, záverečná správa školy a priložená dokumentácia z realizovaných aktivít</p> <p>Vedúci programu archivuje/zverejňuje dokumentáciu</p> <p>O výsledkoch hodnotenia sú školy informované IUVENTA - vedúcim programu</p>	<p>Dáta z dotazníkov za jednotlivé školy</p> <p>Spracované dotazníky pre školy za jednotlivé skupiny (žiaci, zamestnanci a rodičia).</p> <p>Hodnotiace správy pre školy</p> <p>Vyhodnotenie zapojených škôl.</p> <p>Informácie o počte zapojených škôl a pridelených certifikátoch</p>	<p>IUVENTA (vedúci programu)</p> <p>Expert na spracovanie dát</p> <p>Koordinátor programu na škole (aj pre prípad, ak je potrebné dodať chýbajúce podklady a informácie)</p>	<p>Spracované výstupy eviduje vedúci programu, zasielajú sa na školy (každá škola dostáva len dáta od svojej vzorky respondentov).</p> <p>Kompletnú databázu z dotazníkov môže využiť vedúci programu využiť na podrobnejší prieskum/výskum k tejto téme.</p> <p>Hodnotiaca správa obsahujúca analýzu dát z dotazníkov záverečného interného auditu môže byť zároveň podkladom pre úvodné sebahodnotenie školy pri pokračovaní programu na ďalšie obdobie (obnovenie resp. zvýšenie certifikátu)</p> <p>Pri posudzovaní záverečných správ a doručenej dokumentácie pre získanie certifikátu sú zapojení aj experti</p>
--	---------------------------------	---	--	--	--

<p>Odovzdanie certifikátu s dvojiročnou platnosťou</p>	<p>november - december 2. rok</p>	<p>Vedúci programu (IUVENTA) v spolupráci s MŠVVaŠ SR zrealizuje podujatie pre odovzdávanie cien</p> <p>V prípade, ak sa niekto nemôže zúčastniť oficiálneho programu, vedúci programu zabezpečí doručenie certifikátu škole</p>	<p>Zoznam škôl, ktoré získali certifikát</p> <p>Grafický návrh certifikátov a ich tlačaná podoba</p> <p>Uskutočnenie spoločného podujatia (napr. konferencia) pre odovzdanie certifikátov a zdieľanie skúseností</p>	<p>Vedúci programu (IUVENTA)</p> <p>Grafik – pre návrh a tlač certifikátov</p> <p>Zástupcovia zapojených škôl (koordinátor programu na škole, riaditeľ, poverené osoby)</p> <p>Zástupcovia MŠVVaŠ SR (ideálne minister školstva).</p> <p>Zástupcovia odborov školstva VÚC</p> <p>Experti</p>	<p>Odporúčania: v budúcnosti by sa odovzdávanie certifikátov mohlo realizovať pri väčšom celoslovenskom podujatí.</p> <p>Možnosť odovzdať certifikáty regionálnymi zástupcami vedúceho programu v spolupráci s VÚC</p> <p>Pri úspešnej implementácii programu možnosť oceniť aj 3 najlepšie školy z celého Slovenska</p> <p>Ak sa preukáže, že škola získala certifikát neoprávnene, môže jej byť na základe rozhodnutia vedúceho programu odobraný</p> <p>Špecifikovať podmienky pre odobratie certifikátu prípadne výnimky, kedy certifikát nemusí byť udelený ani na základe úspešného absolvovania programu a splnení kritérií</p>
--	-----------------------------------	--	--	--	--

4. Práce expertov v pilotnom ročníku

Hlavným cieľom práce expertného tímu Škola bez nenávisti bolo vytvorenie **štandardu** kvality Školy bez nenávisti a jeho overenie v pilotnom ročníku u zapojených siedmich škôl.

Práca expertov bola zahrnutá do uvedených fáz naprieč celým pilotným ročníkom programu Škola bez nenávisti 2018/2019:

1. **Návrh štandardu a kritérií hodnotenia škôl v programe Škola bez nenávisti.** Šlo o vytvorenie štandardu kvality na základe požiadaviek zadávateľa.

2. **Návrh vstupného formulára a 3 typov dotazníkov** pre program Škola bez nenávisti, ktoré slúžia na zber dát od troch rôznych cieľových skupín respondentov:

Dotazník na hodnotenie kvality školy žiakmi
Dotazník na hodnotenie kvality školy zamestnancami školy
Dotazník na hodnotenie kvality školy rodičmi
Vstupný formulár

3. **Zpracovanie recenzných pripomienok luventy** k všetkým dotazníkom a vstupnému formuláru

4. Navrhnuté dotazníky a formulár boli následne nahraté do **elektronickej verzie dotazníkov** do Google disku a vygenerované jedinečné linky boli sprostredkované školám spolu s krátkym inštruktážnym listom a **zaškolením k ich administrovaniu** počas úvodného semináru

5. **Úvodný seminár** zahŕňal aj predstavenie sa expertov koordinátorom programu na školách a ďalším zástupcom škôl, odborné vstupy (prednášky a semináre) všetkých z členov expertného tímu a seminár k priebehu auditu vrátane potupu administrovaniu dotazníkov.

6. **Úvodný interný audit** prebehol za decentralizovanej roly expertného tímu, teda hlavná aktivita bola na strane škôl a expertný tím bol dostupný na konzultácie pre koordinátora programu na škole, kde sa realizoval zber dát pre interný audit.

7. **Štatistická analýza dát** získaných v úvodnom audite zahrňovala prečistenie dát získaných od 7 škôl, od všetkých 3 cieľových skupín (rodičia, žiaci, zamestnanci školy) a ich analýzu s pomocou programov Microsoft Excel a SPSS 15.

8. **Vyhodnotenie úvodného auditu** na základe výstupov štatistickej analýzy do 7 jedinečných hodnotiacich správ pre každú zúčastnenú školu. Sledované a hodnotené boli najmä ukazovatele naformulované v kritériách štandardu programu Školy bez nenávisti, viď príloha Kritéria hodnotenia štandardu. Správy zahrňovali jedinečné odporúčania pre prípravu akčného plánu každej zo zúčastnených škôl.

9. **Konzultácie s koordinátormi programu Škola bez nenávisti** na školách ohľadom hodnotiacich správ a spôsobov zapracovania odporúčení v tvorení ich vlastných akčných plánov na škole.

10. Vyhodnotenie spätných väzieb od **koordinátorov programu Škola bez nenávisti** na školách ohľadom priebehu úvodného auditu (dotazníky k tejto čiastkovej spätnej väzbe tvorili IUVENTA, koordinátor programu).

11. **Prvá revízia dotazníkov po úvodnom audite.** Počas etapy implementovania akčného plánu na školách expertný tím zapracoval výsledky spätných väzieb od koordinátorov programu Škola bez nenávisti na školách o priebehu úvodného auditu a ako aj ďalšie potrebné zmeny v dotazníkoch, ktoré vyplynuli z položkových analýz realizovaných expertmi počas fázy štatistického spracovania dát.

12. **Akčný plán školy** bol pripravený a implementovaný za decentralizovanej roly expertného tímu, teda hlavná aktivita bola na strane škôl a expertný tím bol dostupný prípadnými konzultáciami.

13. **Vzdelávanie školských tímov** zapojených do programu Škola bez nenávisti obsahovalo odborné vstupy expertov vo forme vedenia workshopov.

14. **Záverečný interný audit po implementácii akčného plánu** prebehol za decentralizovanej roly expertného tímu, teda hlavná aktivita bola na strane škôl a expertný tím len dostupný na konzultácie v prípade potreby.

15. **Štatistická analýza dát** získaných v záverečnom audite zahrňovala prečistenie dát získaných od 7 škôl od všetkých 3 cieľových skupín (rodičia, žiaci, zamestnanci školy) a ich analýzu s pomocou programov Microsoft Excel a SPSS 15 ako aj kvalitatívnu analýzu zameranú na zhodnotenie kvality realizovania navrhnutého akčného plánu na škole. Sledované a hodnotené boli najmä ukazovatele naformulované v kritériách štandardu programu Školy bez nenávisti, viď príloha Kritéria hodnotenia štandardu.

16. **Vyhodnotenie záverečného auditu** na základe výstupov štatistickej analýzy dát od všetkých 3 cieľových skupín (rodičia, žiaci, zamestnanci školy) do jedinečných hodnotiacich správ pre každú zúčastnenú školu. Správy zahrňovali zhodnotenia úrovne plnenia kritérií štandardu, reflexiu na priebeh akčného plánu a mieru zapracovania odporúčaných zmien expertmi po úvodnom audite.

17. **Navrhnutie dotazníka Spätné väzby koordinátorov prevencie** k pilotnému ročníku programu Škola bez nenávisti a **kvalitatívna analýza dát**, ktoré ním boli zozbierané. Prezentovanie výsledkov prebehlo na odbornom vstupe expertov počas záverečného podujatia odovzdávania certifikátu Škola bez nenávisti školám.

18. **Odovzdanie certifikátu Škola bez nenávisti školám** na základe vyhodnotenia záverečného interného auditu prebehlo za prítomnosti expertného tímu, ktorého členovia mali opäť odborné vstupy na podujatí, zamerané na zhrnutie priebehu pilotného programu a úroveň napĺňania jeho cieľov.

19. **Druhá revízia dotazníkov** po záverečnom audite na základe dotazníka Spätné väzby koordinátorov prevencie k pilotnému ročníku programu Škola bez nenávisti a opätovnej položkovej analýzy vo fáze štatistického spracovania dát po záverečnom audite škôl. Výsledná revidovaná verzia všetkých 3 druhov dotazníkov + registračného formulára sú súčasťou príloh.

20. **Revízia kritérií štandardu kvality Škola bez nenávisti** ako aj mechanizmu jeho vyhodnocovania expertmi, vytvorenie dodatočných formulárov zefektívňujúcich proces

zaznamenávania priebehu projektu koordinátormi a zefektívňujúcich vyhodnotenie realizovania akčných plánov realizačnými tímami škôl, vid' príloha:

- Tabuľka hodnotiacich kritérií,
- Výkaz aktivít programu Škola bez nenávisti,
- Formulár akčný plán

21. **Vyhodnotenie pilotného ročníka programu Škola bez nenávisti** - napísanie záverečnej správy.

4.1 Určenie mechanizmu vyhodnocovania

Mechanizmus vyhodnocovania kritérií bol navrhnutý pred začatím pilotného ročníka, otestovaný počas vyhodnocovania dát úvodného a záverečného auditu a na základe expertného zhodnotenia adaptovaný tak, aby spĺňal nasledujúce podmienky:

- Jednoznačnosť vyhodnocovania
- Každá zapojená škola má predpoklady splniť všetky kritériá
- Žiadna škola nie je diskriminovaná z hľadiska svojej veľkosti či lokácie
- Kritériá rešpektujú fázy programu
- Kritériá zohľadňujú hlavné oblasti programu
- Princíp použitia motivačných kritérií odstraňuje stres z povinnosti splniť všetky kritériá a povzbudzuje školy k aktívnemu prístupu k napĺňaniu cieľov programu

Pri určovaní úrovne certifikátu pre jednotlivé školy experti pracujú s tabuľkou kritérií na vyhodnocovanie. Očíslované kritériá sú definované zrozumiteľne, bodovo zhodnocované podľa jasne stanoveného mechanizmu. Tam, kde je možné prideliť viac bodov za splnenie konkrétneho kritéria, je určené bodové rozpätie. V stĺpci poznámka je pre experta, ktorý bude vyhodnocovať, či škola spĺňa alebo nespĺňa podmienky na získanie certifikátu, odvolávka, v ktorom dokumente je potrebné overiť údaj. Dokumenty, s ktorými expert pracuje pri vyhodnocovaní kritérií: akčný plán školy, záverečná správa školy zapojenej v programe Škola bez nenávisti, vstupný formulár, hodnotiacia správa z úvodného auditu a výsledky dát zo záverečného auditu. Informácie a dáta hodnotiacej správy zo záverečného auditu a tabuľky kritérií navzájom súvisia a dopĺňajú sa.

Kritériá sú rozdelené do dvoch úrovní, a to povinné a motivujúce. Povinných kritérií, ktoré definujú jednotlivé oblasti štandardu programu Škola bez nenávisti, je 23, z nich je nevyhnutné dosiahnuť 90%, čo predstavuje 21 bodov. Motivujúcich kritérií je 31, pri ktorých je možné získať 37 bodov. Stupnica, ktorou sa hodnotí úroveň dosiahnutia certifikátu, je zložená z bodov z povinných a motivačných kritérií. Maximálne je možné získať 60 bodov, ktoré vzniknú súčtom bodov z povinných a motivačných kritérií.

Bodové rozpätie	Úroveň
51 - 60	Najvyššia
42 - 50	Stredná
33 - 41	Základná

Je nevyhnutné získať aspoň 33 bodov a zároveň splniť 90% povinných kritérií.

4.2. Úskalia jednotlivých fáz projektu a ich riešenie

Fáza projektu	Úskalia	Koho sa týka úskalie	Návrhy a odporúčania na jeho vyriešenie	Vyriešenie/zpracovanie návrhov
Všetky fázy projektu	Časové kapacity	Učitelia, expertný tím, koordinátor programu na škole	<p>Výzva na akciu v projekte a koordinovanie projektu vždy o niečo viac v predstihu</p> <p>Jednoduchší a kratší dotazník</p> <p>Väčšia ochota kolegov,</p> <p>Zdieľanie informácií o programe medzi kolegami</p> <p>Aktívne zapojenie vedenia tím, že zamestnancov priamo vedie k činnosti na projekte</p>	<p>Obmedzené časové kapacity vo všetkých fázach sa týkali najmä pilotného ročníka, ktorý mal kratšie trvanie.</p> <p>Problém bude eliminovaný v 1. ročníku väčšou časovou dotáciou</p> <p>Revidované a skrátené dotazníky</p>
Všetky fázy projektu	Slabá zaangažovanosť zamestnancov	Všetci	<p>Rozšíriť povedomie o dôležitosti projektu na škole a zvýšiť jeho atraktivnosť</p> <p>Motivovať dostatočne zamestnancov aby podporili program svojou prácou a aktivitami</p> <p>Facilitovať zdieľanie info o projekte medzi kolegami na škole</p> <p>Účasť na vzdelávacích a koordinačných podujatiach programu, ktoré ponúknu sebazážitkové aktivity (workshopy), ako aj prepoja účastníkov programu Škola bez nenávisťi z viacerých škôl a regiónov a zoznámia sa viaceré články programu medzi sebou (experti so zástupcami škôl, žiakmi, mimovládnyimi organizáciami a pod.)</p> <p>Aktívne zapojenie vedenia tím, že zamestnancov priamo vedie k činnosti na projekte</p>	<p>Plánované je zaangažovať zamestnancov už v prípravnej a úvodnej fáze projektu (predstavenie, úvodný koordinačný míting s IUVENTOU a expertným tímom, zvýšenie popularity projektu a pozitívnej emócie zamestnancov v súvislosti s programom)</p>

Všetky fázy projektu	Slabá informovanosť a slabé zapojenie rodičov, najmä na stredných školách	Všetci	<p>Nespoliehať sa len na prenos informácií k nim cez pedagógov a zapojiť viac: samotných žiakov, viacerých informačných kanálov, web a sociálne i tlačové médiá</p> <p>Rozšíriť povedomie o dôležitosti projektu na škole a zvýšiť jeho atraktivnosť</p> <p>Motivovať dostatočne zamestnancov aby podporili program svojou prácou a aktivitami (zaangažovaný učiteľia následne aj viac zapájajú rodičov)</p> <p>Zadávanie úloh, projektov a cvičení pre žiakov, ktoré vyžaduje aspoň čiastočnú spoluprácu na úlohe medzi žiakmi a ich rodičmi</p>	
Všetky fázy projektu	Slabší prenos informácií	Všetci	<p>Zaradiť aktuálne informácie o priebehu programu do pracovných porád</p> <p>Vytvoriť priestor pre ŽŠR, aby mohla efektívne šíriť informácie medzi ostatnými žiakmi školy</p> <p>Aktívne otváranie tém a aktuálnych informácií o priebehu programu triednymi učiteľmi na triednických hodinách</p> <p>Zadávanie aj takých úloh, projektov a cvičení pre žiakov, ktoré vyžadujú aspoň čiastočnú spoluprácu na úlohe medzi žiakmi a ich rodičmi</p>	Zapojenie viac informačných kanálov, web a sociálne médiá
Úvodný a záverečný audit	<p>Časové kapacity</p> <p>Rozsah a detailnosť dotazníkov auditu</p> <p>Slabá zaangažovanosť a neochota mnohých učiteľov, ktorí následne veľmi nemotivujú k vyplneniu</p>	Učiteľia, koordinátor programu na škole	<p>Väčšia časová dotácia na fázu auditu</p> <p>Lepšie plánovanie a informovanosť učiteľov o časovom rámci a to priebežne, ale aj dostatočne v predstihu, aby bolo možné sa na to pripraviť.</p> <p>Strategicky zaangažovať zamestnancov</p> <p>Rozšíriť povedomie o dôležitosti projektu na škole</p>	<p>Väčšia časová dotácia na fázu auditu</p> <p>Vedúci programu (IUVENTA) v spolupráci s koordinátormi programu na škole dbajú na dostatočné a včasné informovanie o postupe</p> <p>Skrátená verzia dotazníkov</p> <p>Plánované je zaangažovať</p>

	dotazníkov ani rodičov		<p>Motivovať dostatočne zamestnancov, aby podporili program svojou prácou a aktivitami</p> <p>Zdieľanie info o projekte medzi kolegami</p> <p>Vedenie školy sa aktívne zaujíma o stav vyplňovania dotazníkov a podporuje ich vyplňovanie napr. vytvorením časového priestoru a prístupu na PC s internetom</p>	zamestnancov už v prípravnej a úvodnej fáze projektu (predstavenie, úvodný koordinačný míting s IUVENTOU a expertným tímom, zvýšenie popularity projektu a pozitívnej emócie zamestnancov v súvislosti s programom)
Tvorenie akčného plánu	<p>Čím viac tvorcov AP a zahrnutá participatívnosť, tým náročnejšia logistika pri príprave AP, málo času a priestoru pre stretnutie k spoločnému tvoreniu AP</p> <p>Náročnosť naplánovať rovesnícky model</p>	koordinátor programu na škole, učitelia, žiaci, rodičia	<p>Pracovať vo "flexibilnom móde" namiesto formálne plánovaných porád</p> <p>Využívať čo najviac neformálne priestory pre spoluprácu a tok informácií i nápadov, prestávky, neformálne stretnutia,</p> <p>Zvýšiť zaangažovanosť zamestnancov a rodičov: prenos info od učiteľov zodpovedných za aktivity ku kolegom a tým inšpirovať a informovať aj kolegov..</p>	
Realizovanie Akčného plánu	Bez udávaných ťažkostí a úskalí			
Evidencia aktivít akčného plánu	<p>Zabúdanie a oneskorené pridávanie (foto)dokumentácie na web,</p> <p>Závislosť od kapacity a ochoty administrátora webu</p>	koordinátor programu na škole, učitelia, odborný zamestnanec alebo učiteľia zodpovední za spravovanie webu,	<p>Zvýšiť kapacity administrátora webu školy a spoluprácu učiteľov s ním</p> <p>Priebežná práca na zhromažďovaní dokumentácie o realizovaných aktivitách.</p> <p>Delegovanie čiastkových prác na študentov a kolegov</p> <p>Vytvorenie záložky v menu na webe školy, aby informácie nezapadali do histórie v novinkách</p>	Expertný tím do prvého ročníka navrhol prehľadný hárok na zaznamenávanie detailných informáciách o realizovaných aktivitách programu Škola bez nenávisti

			Sebestačnosť v pridávaní na web/ sociálne médiá Vytvoriť prehľadný hárok na zaznamenávanie detailných info o realizovaných aktivitách	
--	--	--	--	--

4.3 Hlavné oblasti štandardu programu Škola bez nenávisti

Oblasť 1: Realizovanie vzdelávania v ľudských právach a prevencie ich porušovania

- **Participatívnosť.** Na plánovaní a realizovaní aktivít sa istou mierou podieľajú zástupcovia všetkých článkov školského systému (žiaci, rodičia, učitelia, manažment školy, odborní pracovníci ako školský psychológ, poradňa CPPPaP) ako aj zástupcovia tretieho sektora, pokiaľ je ich expertnosť pre tím obohacujúca v daných problematikách.
- **Dobrá tímová spolupráca** znamená, že ľavá ruka vie, čo robí pravá a efektívne pracujú dohodnuté komunikačné kanály.
- Využívané sú rôznorodé **formy vzdelávania a prevencie**: diskusie, workshopy, prednášky, semináre, kultúrne podujatia a pod. s preferovaním plňšieho zaangažovania žiakov do procesu.
- **Rovesnícky prístup.** Škola má zavedený jednoduchý systém práce so žiackymi dobrovoľníkmi a využíva flexibilne rovesnícky prístup pre vzdelávanie, poradenstvo a prevenciu.
- **Priebeh aktivít je zaznamenávaný** tieto záznamy (fotografie či krátke videá a postrehy) sú zdieľané v uzavretých skupinách tried/školy alebo komunikované aj na verejnosť ako príklady dobrej praxe. Sú totiž súčasťou **vytvárania identity tried a Školy bez nenávisti**.

Oblasť 2: Stratégie prevencie a riešenia šikanovania na škole

- **Zrušenie tabu** a nahlasovacia povinnosť. Neakceptuje sa ignorovanie a zamlčovanie šikanovania.
- Škola má **verejne dostupný dokument** v ktorom jasne stanovuje, čo je šikanovanie.
- **Nastavenie hraníc.** Šikanovanie je na škole neakceptovateľné. Škola má vypracované interné metodické usmernenie k prevencii a riešeniu šikanovania žiakov školy a usmernenie o trestoch pri šikanovaní.
- **Skupinový fenomén.** Šikanovanie je nahliadané skôr ako skupinový fenomén než fenomén týkajúci sa jednotlivcov a ich individuálnych charakteristík.
- **Nepatologizovať.** Šikanovanie sa v istej miere vyskytovať bude, medzi deťmi je to prirodzený jav. Na škole je ale neakceptovateľný a preto ho treba vždy a včas riešiť.
- **Bez viny a hanby.** S fenoménmi šikanovania sa v komunikáciách narába s ohľadom na riziko stigmatizovania, nálepiek obetí a vinníkov.

- **Pravidelné skríniny** výskytu šikanovania a agresívnych prejavov, atmosféry tried, školskej klímy, skupinovej dynamiky.
- **Žiacka participácia.** ŽŠR preberá aj problematiky šikanovania.
- **Participácia celého systému.** Vzdelávanie, osveta o šikanovaní a zapojenie do prevencie tak žiakov, učiteľov ako aj rodičov a inštitúcií mimo školu (CPPPaP, PZ, neziskový sektor, zriaďovateľ).
- **Celoorganizačný prístup.** Uprednostňované sú stratégie zamerané na celú školu a jej kultúru, celé triedy a ich kultúru a v menšej miere na jednotlivca ako “označeného nositeľa problému”.
- Vytvorenie priestoru a **facilitovanie žiackych snáh o riešenie šikanovania** už v začiatkoch. Dospelí vedú žiakov k snahe o zblíženie, podporu slabších, oslabenie moci agresorov vytváraním početnejších rovesníckych väzieb a pre zapájanie žiakov.
- **Aktivizovanie svedkov šikanovania.** V prevencii sa stratégie zameriavajú nie na okrajové póly sociálnej dynamiky (agresorov a obeť), ale na aktivizovanie svedkov k pomoci a podpore, keď vidia, že niekto je v núdzi.
- **Príklady dobrej praxe a rozvoj zručností.** Stratégie prevencie šikanovania zahŕňajú aj rozvoj vedomostí o zručnostiach, stratégiách a príkladoch dobrej praxe pri riešení šikanovania.
- **Komplexný prístup, offline aj online.** Pri prevencii a riešení šikanovania sa škola zameriava aj na jeho elektronickú formu - na kyberšikanovanie.

Oblasť 3: **Stratégie prevencie a riešenia prejavov netolerancie na škole**

- **Zrušenie tabu.** Prejavy netolerancie na škole nie sú tabu. Na škole sa hovorí transparentne o prejavoch netolerancie: o predsudkoch, stereotypoch, radikalizácií, diskriminovaní a nenávisťných prejavoch, hate-speech, rovnako ako aj o prístupoch k ich predchádzaniu a včasnému riešeniu.
- Škola má **verejne dostupný dokument** (školský poriadok/ etický kódex), v ktorom jasne stanovuje, čo sú prejavy netolerancie.
- **Nastavenie hraníc.** Prejavy netolerancie nie sú na škole akceptovateľné. Škola má vypracované interné metodické usmernenie k ich prevencii a riešeniu. Existuje usmernenie o trestoch pri prejavoch netolerancie.
- **Nahlasovacia povinnosť.** Neakceptuje sa ani ignorovanie a zamlčovanie prejavov netolerancie.
- **Nepatologizovať.** Agresívne prejavy a netolerancia sa v istej miere vyskytovať bude, súvisí s frustráciami detí i výchovou od raného detstva. Ich prejavy sú však porušovaním ľudských práv a preto sú na škole neakceptovateľné; je nutné ich vždy včas riešiť.
- **Bez viny a hanby.** S prejavmi netolerancie sa v komunikáciách narába s ohľadom na riziko stigmatizovania, nálepiek. Aktérov neoznačujeme nadmieru stigmatizujúcimi pojmi ako “extrémista” a pod., nepripisujeme patologické motívy a charakteristiky.
- **Pravidelné skríniny.** Škola (alebo CPPPaP) realizuje pravidelné skríniny výskytu prejavov netolerancie.
- **Žiacka participácia.** ŽŠR preberá aj problematiky (ne)tolerancie.

- **Participácia celého systému.** Vzdelávanie, osвета o (ne)tolerancii a zapojenie do prevencie zahŕňa tak žiakov, učiteľov ako aj rodičov a inštitúcií mimo školu (CPPPaP, PZ, neziskový sektor, zriaďovateľ).
- **Celoorganizačný prístup.** Uprednostňované sú stratégie zamerané na celú školu a jej kultúru, celé triedy a ich kultúru a v menšej miere na jednotlivca ako “označeného nositeľa problému”.
- **Aktivizovanie svedkov prejavov netolerancie.**
- **Príklady dobrej praxe a rozvoj zručností.** Stratégie prevencie (ne)tolerancie zahŕňajú aj rozvoj vedomostí o zručnostiach, stratégiách a príkladoch dobrej praxe.
- **Komplexný prístup, offline aj online.** Pri prevencii a riešení netolerancie sa škola zameriava aj na ich elektronickú formu - na nenávistné prejavy online, proces radikalizácie a prejavy extrémizmu šírené online.

Oblasť 4: Participatívne prístupy na škole

- Na škole je zavedená **žiacka školská rada**, ktorá sa zapája aj do tém a problematík dodržiavania ľudských práv, vytvárania a komunikovania vlastných stratégií na prevenciu ich porušovania.
- Dospelí vítajú žiacke iniciatívy a sú ich zručnými facilitátormi.
- Na realizovaní vzdelávacích a iných preventívnych aktivít sa istou mierou podieľajú zástupcovia všetkých článkov školského systému

Oblasť 5: Práca s identitou tried a školy.

- Cielené vytváranie imidžu Školy bez nenávisti / Tolerantnej školy / Bezpečnej školy... a to cez záznamy a výstupy z preventívnych aktivít.
- Prihlásenie sa k účasti na programe či projekte, viditeľné informácie na webe školy a v iných médiách.
- Plagáty, logá, fotografie, kronika programu a iné artefakty kultúry bez nenávisti sú v priestoroch tried a na spoločných nástenkách/ chodbách školy.
- Okrem národných a medzinárodných symbolov projektov (napr. logo Bez nenávisti na internete, logo Škola bez nenávisti) si škola v spolupráci so žiakmi vytvára vlastné dizajny, tričká s logom, perá, prívesky špecifické pre školu.
- Participatívny prístup pri vytváraní a rozširovaní prvkov kultúry Škola bez nenávisti zapojení sú vo veľkej miere žiaci, ich rodičia, známi, oceňuje sa preberanie iniciatívy žiakov.

Oblasť 6: Priestor pre podporu a bezpečie v komunikovaní ťažkostí

- Škola má vlastného školského psychológa (na rôzne typy úväzku).
- Na škole je zavedený školský parlament/ žiacka školská rada.
- Na škole existuje diskretný systém nahlasovania incidentov ubližovania.

- Škola uplatňuje rovesnícke poradenstvo, mentoring pre nových žiakov alebo tých, ktorí potrebujú podporiť.
- Je zabezpečené poradenstvo pre žiakov v súvislosti so šikanovaním a netoleranciou.
- Na škole sú všetkým ľahko dostupné (napr. na nástenke) kontakty na linky pomoci a organizácie relevantné v prípadoch šikanovania a netolerancie.

Oblasť 7: Podpora a rozvoj zamestnancov školy

- Vedenie školy vytvára príležitosti na to, aby pedagogický pracovník zvyšoval svoje kompetencie potrebné na štandardný výkon pedagogickej alebo odbornej činnosti v problematike ľudských práv.
- Poskytnuté sú vzdelávanie zamestnancom ako: právna podpora, nediskriminácia, ľudské práva a ich porušovanie v kontexte zákonov Ústavy SR, postupy riešenia šikanovania a spolupráca s orgánmi činnými v trestnom konaní
- Vedenie umožňuje vzdelávať sa a uplatňovať kolaboratívny prístup v práci s školskom systéme.
- Vypýtať si pomoc, mentoring a konzultovanie medzi odborníkmi a kolegami je považované za prestíž a nie odborné zlyhanie.
- Vedenie školy podporuje dobrý a otvorený tok informácií a komunikácií na úkor individualistického a uzavretého prístupu.

Oblasť 8: Plánovanie vzdelávania v ľudských právach a prevencie ich porušovania

- **Tím školy a koordinátor programu Škola bez nenávisti na škole.** Tím školy pod vedením zvoleného koordinátora zostaví **akčný plán** prevencie a vzdelávania v ľudských právach a prevencie ich porušovania (ďalej len akčný plán).
- **Dostatok kapacít.** Plánovanie zahŕňa rezervy pre každú fázu preventívnych a vzdelávacích programov. Počíta sa s časovými a personálnymi kapacitami pre interný audit, SWOT analýzu, stretnutia participatívnych tímov pre zostavenie akčného plánu, disemináciu informácií o priebehu, dotazník po realizácii akčného plánu, záverečnú správu z programu, vyplnenie záverečného formulára (s povinnou dokumentáciou), záverečnú disemináciu, ceremoniály so žiakmi, oddych a regeneráciu a následný follow-up v ďalšom chode programu.
- **Zodpovedné plánovanie.** Tím, ktorý zostavuje akčný plán, si uvedomuje dôležitosť strategického plánovania a užitočných postupov pri formulovaní užitočných cieľov.
- **Participatívnosť.** V tíme, ktorý zostavuje Akčný plán, sa v optimálnom prípade zídu zástupcovia všetkých článkov školského systému (žiaci, rodičia, učitelia, manažment školy, odborní pracovníci ako školský psychológ, poradňa CPPPaP, zriaďovateľ).
- **Synergia.** Od začiatku sa počíta so synergiou multidisciplinárnych tímov realizujúcich akčný plán a zohľadňuje sa to už pri jeho zostavovaní.
- **Všeobecné a špecifické témy.** Strategickosť pri plánovaní obsahu vzdelávania. Dôslednosť plánovania obsahu znamená zohľadniť, že žiaci potrebujú získať a) všeobecné povedomie o ľudských právach b) aj úzko špecializované problematiky, kde

sa ich ne/dodržiavanie prejavuje a stratégie riešenia toho a predchádzania tomu (prevencia hate-speech online, kde sú hranice medzi zábavou a šikanovaním, agresia, diskriminácia a etika v počítačových hrách, nenávistné prejavy, predsudky, kritické myslenie, informačné bubliny na sociálnych sieťach a pod.)

- **Dlhodobejší horizont.** Akčný plán je detailne vypracovaný na rok, zohľadňuje však dlhodobejší horizont, možnosti nadviazania a pokračovania v nasledujúcich rokoch.
- Pri zostavovaní akčného plánu sa prihliada na aktuálne potreby vzdelávania podľa ISCED, podľa Metodického usmernenia Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, Smernice č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach.
- **Analýza potrieb a interný audit.** Akčný plán vychádza z analýzy aktuálneho stavu na škole (interný audit), potrieb školy, tried, žiakov a pedagógov.
- Tím, ktorý zostavuje akčný plán, vie zhodnotiť svoje kompetencie a zručnosti jednotlivých členov a je otvorený prijať či iniciatívne vyhľadať konzultáciu ak treba.
- Akčný plán je zrealizovateľný, počíta sa s rezervnými kapacitami a zúčastnení zostavovatelia v tíme veria v jeho zmysluplnosť a opodstatnenosť.
- **Flexibilita.** Realizácia akčného plánu je stále viac ukotvená v realite, než by rigidne dodržiavala plán. Reaguje aj na meniace sa potreby školy/tried. Koordinátor v priebehu programu monitoruje priebeh a navrhuje Akčný plán v priebehu školského roka aktualizovať v prípade potreby.
- **Komunikačná stratégia.** V plánovacej fáze sa dohodne a zriadi plán vnútro-tímovej komunikácie ako aj plán komunikácie na verejnosť a medializovania informácií o priebehu programu na škole (stránka projektu na sociálnych médiách, špecializovaná online nástienka Škola bez nenávisti na Paddlete a pod.).

5. Súhrnné informácie o priebehu pilotného ročníka

5.1 Štatistické informácie

V tejto časti sú uvedené základné číselné informácie o programe a počte zapojených respondentov v jednotlivých fázach programu počas pilotného ročníka Škola bez nenávisti.

Počet škôl zapojených do pilotného ročníka: 7

Základné školy:	3
Gymnázia:	3
Stredné odborné školy:	1

Identifikátory školy, pridelené jednotlivým školám zapojeným do pilotného ročníka programu Škola bez nenávisti:

ZSBA1801 - Základná škola s MŠ Jána Amosa Komenského, Hubeného 25, 831 53 Bratislava

ZSSL1802 - Základná škola A. Sládkoviča, Pionierska 348/9, 96231 Sliač

ZŠKE1803 - Súkromná základná škola Dneperská 1 Košice 040 12

SŠZV1801 - Stredná priemyselná škola dopravná Zvolen, Sokolská 911/94, 96001 Zvolen

GYMMT1801 - Gymnázium Jozefa Lettricha, J. Lettricha 2, 036 01 Martin

GYMBN1803 - Gymnázium Janka Jesenského, Radlinského 665/2, 95701 Bánovce nad Bebravou

GYMKE1804 - Gymnázium Opatovská cesta 7, 04001 Košice

Zastúpenie škôl podľa regiónov:

Západné Slovensko:	2
Stredné Slovensko:	3
Východné Slovensko:	2

Informácie o dotazníkoch, ktoré slúžili na realizáciu interných auditov na školách počas pilotného ročníka. Počty otázok sú uvedené len pre jedinečné otázky a nezahŕňajú podotázky.

Vstupný audit (pred realizáciou akčného plánu):

Dotazníky: Zamestnanci školy (pedagogickí a nepedagogickí): Počet otázok: 34 (33 + ID školy)

Dotazníky: Žiaci (stredných škôl a II. stupňa základných škôl): Počet otázok: 38 (37 + ID školy)

Dotazníky: Rodičia žiakov školy: Počet otázok: 14 (13 + ID školy)

Záverečný audit (po realizácii akčného plánu):

Dotazníky: Zamestnanci školy (pedagogickí a nepedagogickí): Počet otázok: 33 (32 + ID školy)

Dotazníky: Žiaci (stredných škôl a II. stupňa základných škôl): Počet otázok: 35 (34 + ID školy)

Dotazníky: Rodičia žiakov školy: Počet otázok: 13 (13 + ID školy)

Počet všetkých žiakov zapojených škôl, ktorí sa mohli zapojiť do auditu (žiaci stredných škôl, žiaci osemročného gymnázia a žiaci druhého stupňa základných škôl): **2288**

Počet všetkých žiakov na zapojených školách (vrátane žiakov prvého stupňa): **3122**

Počet pedagogických zamestnancov zapojených škôl: 270

Počet ďalších odborných zamestnancov školy (školský psychológ, špeciálny pedagóg, sociálny pedagóg, asistent učiteľa a pod.) zapojených škôl: **25**

Typ dotazníka	Vstupný audit		Záverečný audit	
	Počet vyplnených dotazníkov	Počet relevantných (identifikovateľných) dotazníkov	Počet vyplnených dotazníkov	Počet relevantných (identifikovateľných) dotazníkov
Dotazník – zamestnanci	245	184	163	159
Dotazník - rodičia	456	431	265	260
Dotazník - žiaci	1647	1626	950	943
Spolu	2348	2241	1378	1362

Tab. 1: Počty vyplnených dotazníkov počas auditov za jednotlivé skupiny respondentov

Pohlavie	Vstupný audit		Záverečný audit	
	Chlapec	Dievča	Chlapec	Dievča
Počet	814	833	439	511

Tab. 2: Počty vyplnených dotazníkov žiakov podľa pohlavia respondentov

Vek	Vstupný audit Počet žiakov	Záverečný audit Počet žiakov
10	0	29
11	242	112
12	195	153

13	197	149
14	158	136
15	212	90
16	245	121
17	200	76
18	148	60
19	48	20
20	2	4
Spolu	1647	950

Tab. 3: Počty vyplnených dotazníkov žiakov podľa veku respondentov

Trieda	Vstupný audit Počet žiakov	Záverečný audit Počet žiakov	Počet žiakov na zapojených školách
5. ročník ZŠ	116	115	210
6. ročník ZŠ	102	75	155
7. ročník ZŠ	110	48	125
8. ročník ZŠ	103	21	130
9. ročník ZŠ	67	14	163
1. ročník SŠ	202	105	*
2. ročník SŠ	184	117	*
3. ročník SŠ	127	111	*
4. ročník SŠ	100	91	*
5. ročník SŠ	32	36	*
Prima 8-ročného gymnázia	71	32	*
Sekunda 8-ročného gymnázia	89	39	*
Tercia 8-ročného gymnázia	82	57	*

Kvarta 8-ročného gymnázia	59	28	*
Kvinta 8-ročného gymnázia	53	26	*
Sexta 8-ročného gymnázia	56	9	*
Septima 8-ročného gymnázia	55	24	*
Oktáva 8-ročného gymnázia	39	2	*
Spolu	1647	950	2288

Tab. 4: Počty vyplnených dotazníkov žiakov podľa triedy, ktorú respondenti navštevujú

Údaje označené * nebolo možné identifikovať, lebo niektoré školy tieto údaje nevyplnili v registračnom formulári, resp. nebolo možné identifikovať, či ide o počty žiakov v triedach 8-ročného gymnázia alebo 4-ročného (kvinta, sexta, septima, oktáva alebo 1., 2., 3., 4. a 5. ročník SŠ).

5.2 Napĺňanie cieľov programu v pilotnom ročníku

Daná kapitola sa zameriava na ciele programu a ako sa ich podarilo školám, ktoré boli zapojené do pilotného ročníka 2018/2019, naplniť.

Cieľom programu Škola bez nenávisti je **podporiť prevenciu šikanovania, kyberšikanovania a nenávisťných prejavov** na základných a stredných školách. Školy realizovali aktivity, ktoré podporujú:

1. prevenciu šikanovania a kyberšikanovania;
2. prevenciu nenávisťných prejavov na internete a v osobnej komunikácii medzi žiakmi a voči iným osobám na základe ich sociálneho statusu, kultúry, náboženstva, krajiny pôvodu, rodu či sexuálnej orientácie;
3. vzájomný rešpekt v komunikácii;
4. rozvoj sociálnych zručností;
5. toleranciu a rozvoj interkultúrnych kompetencií;
6. rozvoj kompetencií pre demokratickú kultúru;
7. zapájanie žiakov do projektov a aktivít podporujúcich princípy demokracie a uplatňovanie LP;
8. zapájanie žiakov do verejného diania na lokálnej úrovni, ktoré podporuje sociálnu spoluprácu.

Školská klíma a rozhodovacie procesy všetkých zapojených škôl podporujú vzájomný rešpekt a rozvoj sociálnych zručností (ciele č. 1 až 4). Pokiaľ ide o rozvoj interkultúrnych kompetencií a vzdelávanie o ľudských právach, veľká väčšina škôl realizovala aktivity zamerané na toleranciu a rozvoj interkultúrnych kompetencií (6 zo 7 zapojených škôl), rozvoj kompetencií pre demokratickú

kultúru a zapájali žiakov do projektov (6 zo 7 zapojených škôl) a aktivít podporujúcich princípy demokracie a uplatňovanie ľudských práv (5 zo 7 zapojených škôl). Školy majú veľký potenciál pri realizovaní aktivít naplňajúcich cieľ č. 8, keďže svojimi aktivitami síce zapájali žiakov do verejného diania na lokálnej úrovni, podporovali žiakov v sociálnej spolupráci, avšak tieto aktivity boli iniciované a vedené učiteľmi alebo sa obmedzovali na zbierky pre rôzne sociálne účely.

Príklady aktivít, ktoré by prispeli k naplňaniu cieľa 8 na školách zapojených do pilotného ročníka:

- Súkromná základná škola Dneperská 1 v Košiciach škola silne apeluje na komunitného ducha, na vytváranie povedomia o “dneperskej” a spájaní si “dneperskú” s dobrou školou. Preto má výhodné postavenie, pokiaľ sa rozhodne zapojiť viac do verejného diania na lokálnej úrovni, prípadne ponúkne rovesnícke programy inej škole.
- Základná škola A. Sládkoviča v Sliachi spolupracovali so SPŠ Dopravnou vo Zvolene, avšak tá bola iniciovaná pedagógmi. Aj na základnej škole vyššie ročníky vedia byť aktívne a prichádzať s aktivitami proaktívne. Prostredie menšieho mesta Sliach priam vyzýva na prácu na lokálnej úrovni, kde je efekt takmer okamžitý.
- Stredná priemyselná škola dopravná vo Zvolene dobre spolupracuje s inými školami, vyškolení rovesnícki aktivisti realizujú na základných školách v blízkom okolí workshopy zamerané na búranie predsudkov a stereotypov; prešli metodologickým školením. Niektorí študenti sa zapájajú do aktivít na medzinárodnej úrovni formou účasti na konferenciách. Zapojiť sa teda do verejného diania na lokálnej úrovni bude pre nich prirodzené.
- Základná škola s MŠ Jána Amosa Komenského v Bratislave môže využiť umiestnenie v mestskej časti Rača. Jej štvrť Krasňany žijú aktívnym komunitným životom, fungujú tu viaceré kluby mládeže a športové kluby, miestny úrad v Rači je otvorený participatívnemu zapájaniu verejnosti aj na rozhodovacích procesoch.
- Žiaci Gymnázia Janka Jesenského v Bánovciach nad Bebravou realizovali niekoľko rovesníckych aktivít. Získali skúsenosti, ako sa vedie žiacky školský kolektív počas zážitkového vzdelávania a bude pre nich užitočné, ak tieto metódy vzdelávania predstavia aj iným školám v okolí (II. stupňu základných škôl či stredným školám). Niektorí študenti sa angažujú vo vytváraní priateľského prostredia na škole, vytvárajú tak komunitného ducha (napríklad v rámci súťaže o participatívny rozpočet) a zapojiť sa teda do verejného diania na lokálnej úrovni nebude pre nich náročné.

Cieľ	Škola	GYMBN 1803	GYMKE 1804	ZSBA 1801	SŠZV 1801	ZSSL 1802	ZŠKE 1803	GYMMT 1801
prevencia šikanovania a kyberšikanovania		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
prevencia nenávisťných prejavov na internete a v osobnej komunikácii medzi žiakmi a voči iným osobám na základe ich sociálneho statusu, kultúry, náboženstva, krajiny pôvodu, rodu či sexuálnej orientácie		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
vzájomný rešpekt v komunikácii		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
rozvoj sociálnych zručností		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
tolerancia a rozvoj interkultúrnych kompetencií		✓	✓	X	✓	✓	✓	✓
rozvoj kompetencií pre demokratickú kultúru		✓	✓	X	✓	✓	✓	✓
zapájanie žiakov do projektov a aktivít podporujúcich princípy demokracie a uplatňovanie ĽP		✓	✓	X	✓	✓	X	✓
zapájanie žiakov do verejného diania na lokálnej úrovni, ktoré podporuje sociálnu spoluprácu		X	X	X	X	X	X	X

Tab. 5: Vyhodnotenie plnenia cieľov programu zapojenými školami

5.3 Príklady dobrej praxe

Školský tím programu Škola bez nenávisť **Gymnázia Janka Jesenského v Bánovciach nad Bebravou** pripravil pre svojich spolužiakov prvého až tretieho ročníka workshop na tému „Tvárou v tvár diskriminácii“. Počas dvoch vyučovacích hodín sa žiaci oboznamovali s online príbehmi mladých ľudí žijúcich v Európe, ktoré ich viedli k tomu, aby kriticky premýšľali o rozmanitosti a diskriminácii a v súvislosti s tým uvažovali aj o svojich vlastných postojoch a rozhodnutiach. Žiaci využívali videá z projektu Stories that move.

Obr. 2: Fotodokumentácia aktivity školy GYMBN1803

SPŠ dopravná vo Zvolene pripravila pre žiakov 9. ročníka základných škôl autorskú výstavu s názvom *Osudy spútané ostnatým drôtom*. Súčasťou výstavy boli obrázky s témou holokaustu a lektorský výklad našich študentov, ktorý je zameraný na osudy slovenských židov počas 2. svetovej vojny. Dĺžka trvania výstavy bola jedna vyučovacia hodina a určená pre jednu triedu. K vystaveným fotografiám žiaci pod vedením pedagóga pripravili komentovaný sprievod.

Žiaci zo Základnej školy v Sliachi, ktorí si výstavu tiež prehliadli, takto popísali umelecký prednes stredoškolačkov:

Veľmi zaujímavou a netradičnou formou nás oboznámili s témou holokaustu. Študenti pomalou chôdzou s vážnymi tvármi vošli do miestnosti, kde sme už čakali my—žiaci. Zo sklenenej mištičky si zobrali kamienky a kladli ich na stojany pred fotografie z prostredia koncentračných táborov. Išlo o judaistický zvyk, v ktorom kladú židia miesto kytíc kamienky na hroby zosnulých. Ich snaha o navodenie vážnej a smutnej atmosféry uspela. Pomaličky každý predstúpil a predniesol text, ktorým interpretovali autentické zážitky židov, ktorí reálne prežili Holokaust. Veľmi emotívne a presvedčivo priblížili nám túto málo známu tému, o ktorej je nutné hovoriť, pretože sa nesmie zabudnúť na tie hrôzy! Nezabúdajme! – to bolo hlavným poslaním tejto vynikajúcej prezentácie.

Následne, po zaškolení dospelým expertom, žiaci realizovali niekoľko workshopov na tému *Predsudky a stereotypy* na vlastnej škole ale i na základných školách na Sliachi, Zvolene a Žiari nad Hronom.

Obr. 3: Fotodokumentácia aktivity školy SŠZV1801

Na **Súkromnej základnej škole Dneperská v Košiciach** venovali 12 vyučovacích hodín v ucelenom bloku vytváraniu komiksu. Trpaslíkovo je príbeh o Snehulienke a siedmich trpaslíkoch, z ktorých jednému je ubližované a deti sú tie, ktoré ho majú svojimi radami začleniť späť do kolektívu, aby sa mu už nikto neposmieval a neubližoval mu. Aktivita bola realizovaná v 5. ročníku. Výsledkom boli plagáty, ktoré zostávali v triedach a žiaci mali neustále prítomné svoje pozitívne odkazy k rešpektujúcemu správaniu sa voči ostatným.

Obr. 4: Fotodokumentácia aktivity školy ZŠKE1803

Báseň žiaka **Gymnázia Opatovská v Košiciach** k šikanovaniu a potrebe budovania sociálnych vzťahov

Strom, ktorý nepadol

Semienko v zemi tíško leží,
nikomu na ňom nezáleží.
V lese plnom mocných stromov,
kde krmia sa duby vodou,
kde zver i ľudia sa strácajú,
silní rastú, slabí krvácajú.
Začalo aj semienko zo zeme vykukovať,
do nového sveta chcelo sa adaptovať.
Kolo neho len drsná kôra, bzukot motových píl,
málokto má na tento život sil.
Netrvalo dlho a zelené bábo chcelo sa spýtať čosi,
no hneď ho zašliapal ktosi.
Človek, trhal huby a hľdal ten najväčší hrib,
pre seba ich zbieral, pekné - zjesť, škaredé –
vyhodíť bez pochyb.
Zatlačil púčik do zeme tento dospelý,
zvedavých treba umlčať, kam sme to dospeli?
Neisto sa ťahal malý stromček, no odradiť sa nedal,
chcel vedieť, čo je hore a tak stále vyzvedal.
Odpovede však nedočkal sa, nikto mu nepomohol,
pôjde si po pravdu, rozhodol.
Vyrastie na samý vrchol sám,
odpoveď si ho počká tam!
Ako tak čas plynul, nebol už drobček,
mal výhľad na blízky domček.
Býval tam s rodičmi chlapec mladý,
behával po lese a robil zvady.
Videl, že nový strom rastie tam,

nepáčilo sa mu to, predsa len on je lesa pán!
Prišiel k nemu, konáre polámal,
chválil sa tým, kamarátom ich rozdával.
Strom ešte slabý, plakal,
nikto ho nepočul a tak len čakal.
Čakal, kým dorastie a môže si splniť svoj sen.
Bol síce ranený a smutný, mal však pevný kmeň,
Nechcel padnúť na zem zhnitý,
ale postupom času bol už celý dorytý.
Necítil to ako kedysi, silnejší je,
veverička dohodla sa s ním, že orechy v ňom skryje.
Vtáci sadať naňho začali, mal viac a viac priateľov,
nepadol a prerástol kopu nešťastných stromov.
Bojoval dlho, nenechal sa,
teraz vidí všetko, to je krása.
Dohodol sa s vetrom, že jeho listy rozfúka,
pomôže novým stromom ukryť sa, keď príde búrka.
Chlapec nezbedný vyrástol tiež, stal sa chlapom,
ospravedlnil sa stromu s plačom.
Teraz na jeho konároch v hojdačke hojdá syna,
Vysvetľuje mu, čo je sila.
**Neublíž druhému, keď na teba nenávisť či bláznovstvo príde,
Ochraňuj slabšieho, lebo aj jeho pomoc sa ti raz zide.**
Vtáci rozniesli túto báseň o malom, veľkom strome,
Pomáhajú si všetci ako pod jednou strechou, v jednom dome,
veď na svete sme tu spolu,
Tvorme si navzájom oporu.

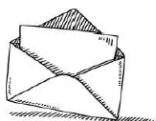
Lukáš Švihura, |
1. ročník
Gymnázium Opatovská cesta 7, Košice

Obr. 5: Fotodokumentácia aktivity školy GYMKE1804

Na **Základnej škole s MŠ Jána Amosa Komenského v Bratislave** bolo dôležitým prínosom zriadenie schránky dôvery. Po jej zriadení poslúžila na zistenie dvoch problémov žiakov II. stupňa, ktoré sa následne riešili.

POSTUPY

1. Napíš odkaz na papier.
2. Ak potrebuješ, aby sa Tvoj problém riešil napíš svoje meno alebo aspoň triedu (ak ide o problém v kolektíve).
3. Vhod' odkaz do schránky.
4. Schránka sa vyberá každý týždeň.
5. Budeme Ťa kontaktovať.

Obr. 6: Fotodokumentácia aktivity školy ZSBA1801

Žiaci **Gymnázia Martina Lettricha v Martine** ocenili aktivitu Spoznajme sa navzájom! Zahraniční študenti Anna z Brazílie, žiačka sexty B, a Ken z Taiwanu zo septimy B, ktorí na škole študujú v rámci výmenného pobytu Rotary, ponúkli obraz o svojej rodnej krajine, meste, kde žijú, ale aj o svojej rodine, priateľoch, škole, zvykoch a jedle. Ponúkli aj svoj názor na to, ako sa im páči na Slovensku. Host'om podujatia bola aj Cara z USA, ktorá je študentkou Gymnázia V. P. Tótha, a prišla predstaviť svoju domovskú krajinu.

Zhodnotenie akcie zo strany školy:

Bolo obdivuhodné, že všetci traja žiaci mali veľkú časť svojej prezentácie v slovenčine, čo je po dva a pol mesiaci pobytu v našej krajine chvály hodné. Všetkým zúčastneným chceme touto cestou veľmi pekne poďakovať, že boli ochotní podeliť sa s nami o skvelé zážitky a umožniť nám, aby sme v takom rekordnom čase precestovali kus sveta a urobili krok k tomu, aby **sme sa lepšie navzájom spoznali**.

5.4 Pozitívne zmeny a vnímané prínosy programu učiteľmi

V tejto kapitole sú zhrnuté zistenia z kvantitatívneho a kvalitatívneho hodnotenia dát získaných dotazníkom Spätné väzby koordinátorov prevencie k pilotnému ročníku programu Škola bez nenávisti po záverečnom audite pilotného ročníka Škola bez nenávisti.

Ako konkrétne sa zmenilo **správanie žiakov**?

- Väčšie rozpoznanie a popularizovanie žiackej školskej rady, vyššia aktivita žiackej školskej rady
- Viac (nových) kamarátstiev, viac komunikácií, viac interakcií
- Otvorenosť žiakov a viac rozhovorov o citlivých témach, komunikácia rešpektujúcejšia
- Žiaci reálne využívajú schránku dôvery (ktorú inštalovali)
- Osvedčil rovesnícky prístup, do ktorého je väčšia chuť zapojiť sa a to od viac študentov
- Žiaci sa hrdo hlásia k programu
- Informovanosť - zorientovanosť v aktivitách a rolách- žiaci rozoznávajú koordinátora a jeho činnosť

Ako konkrétne sa zmenilo **správanie učiteľov**?

- Prehľad o rizikách a javoch v triede - scitlivenie + rýchla akcia učiteľa,
- Vypýtanie si pomoci (prispel k tomu aj audit)
- Učiteľom sa osvedčil rovesnícky prístup, chcú ho ešte rozšíriť,
- Väčšie a zmysluplnejšie využívanie triednických hodín,
- Viac fungovania ako tím: spravodlivejšie delenie zodpovednosti za preventívne aktivity, následne zdieľanie skúsenosti.
- Vedenie školy sa s nami aktívne zúčastňuje na plánovaní a realizácii aktivít.
- Stále však ešte pretrváva neochota (pri ich aktuálnej neochote alebo veľkej vyťaženi)

Ako konkrétne sa zmenilo **správanie rodičov**?

- Projekt uvítali
- Zvýšený záujem o dianie na škole, zapojenie sa, pomoc
- Informovanosť o procesoch a aj o roly koordinátora - využívali jeho pomoc tam, kde sa predtým zbytočne obracali na riaditeľa
- Neformálne stretnutia v rámci programu Škola bez nenávisti (ples rodičov a učiteľov, jarná brigáda so spoločnou grilovačkou)

Ďalšie zmeny vo fungovaní školského systému

- Zvýšila sa informovanosť všetkých
 - o negatívnych javoch a aktivitách, ktoré sa robia kvôli tomu
 - o rolách, o systéme, o ŽŠR, o možnostiach na koho sa obrátiť
- Zlepšila sa komunikácia na všetkých úrovniach školy
- Viac neformálnych aktivít
- Audit a odporúčania pomohli

- Zefektívnenie a prehĺbenie toho, čo už bežalo (napríklad ŽŠR)
- Nastavenie procesov ako investícia, na ktorej budú ďalej stavať

Hodnotenie zmien správania jednotlivých článkov školského systému zamestnancami:

reakcie **žiakov** na program Škola bez nenávisti

- uvítali aktivity, zvýšený záujem a pozornosť, spestrenie,
- členovia žiackej školskej rady nadšene, prenášali nadšenie aktivitami aj na ostatných žiakov,
- spolupracovali a zapájali sa do aktivít,
- ocenili prítomnosť Schránky dôvery a celoškolské aktivity.

reakcie **učiteľov** na program Škola bez nenávisti

- presýtenosťou projektami - menšiu angažovanosť a ochota
- niektorí učitelia zaangažovaní hneď a rozšírili to aj na rodičov,
- postupné vytvorenie záujmu - zapájaním sa do aktivít a sledovaní výsledkov, napokon reagovali pozitívne (vizáž nástenky Škola bez nenávisti, slovenčínárky sa snažili „opraviť“ chyby v komikse [ktorý písali žiaci, teda text bol autentický, cieľom bolo získať ich pozitívne odkazy k prevencii a riešeniu šikanovania, nie bezchybný text])
- pozitívne reagovali na rozdelenie zodpovednosti za vytváraní prevencie (nielen koordinátor)
- reakcie psychológa na program Škola bez nenávisti - zvýšený záujem o prevenciu než skôr intervenčné zásahy.

Mieru, do akej vnímali zamestnanci škôl prínosy jednotlivých častí programu Škola bez nenávisti, sme zisťovali v kvantitatívnej časti dotazníka Spätné väzby koordinátorov prevencie k pilotnému ročníku programu Škola bez nenávisti po záverečnom audite pilotného ročníka Škola bez nenávisti. Vnímaný prínos bol respondentmi hodnotený na škále 0 (vôbec to nebolo prínosné) až 10 (bolo to veľmi prínosné).

Časti programu ŠBN	ZSBA 1801	GYMMT 1801	GYMBN 1803	GYMKE 1804	ZSSL 1802	SŠZV 1801	ZŠKE 1803	Priemer-né hodnoty
Úvodné informačné stretnutie k programu	10	10	10	- ¹	10	10	8	9,6
Interný audit školy na začiatku programu	8	8	10	5	8	8	8	7,8
Správa z vyplnených dotazníkov	10	10	10	8	10	8	10	9,7
Vytváranie akčného plánu na škole	7	10	10	8	9	10	8	9,1
Trojdnňové vzdelávacie podujatie v priestoroch IUVENTA, BA	9	10	10	10	10	10	10	9,9
Realizácia akčného plánu (realizácia aktivít na škole)	10	10	10	9	8	10	9	9,4

Tab.6: Miera vnímania prínosu programu pre školu 0 (vôbec to nebolo prínosné) až 10 (bolo to veľmi prínosné)

V kvalitatívnej časti dotazníka Spätné väzby koordinátorov prevencie k pilotnému ročníku programu Škola bez nenávisti po záverečnom audite pilotného ročníka Škola bez nenávisti bolo zisťované aj to, čo pedagógovia a ďalší odborní zamestnanci pokladajú za hlavný prínos programu Škola bez nenávisti. Abstrahované boli nasledovné body:

Čo vnímate ako hlavný prínos programu Škola bez nenávisti?

- informovanosť a zvýšenie povedomia (o javoch + o preventívnych aktivitách)
- kritické zamyslenie sa nad tým čo (ne)funguje, lepšie a logickejšie nastavenie cieľov a aktivít
- dôraz na celoorganizačné vnímanie a prepojenosť systému
- zlepšenie komunikácie a vzťahu učiteľ-žiak, žiak- žiak, viac rešpektu
- zvýšenie spolupráce
- aktívne zapojenie študentov do realizácie aktivít

¹ Škola Gymnázium Opatovská v Košiciach sa do programu zapojila neskôr, jej zástupcovia sa nezúčastnili úvodného informačného stretnutia k programu, a teda sa nemohli vyjadriť k jeho prínosu.

- spätná väzba
- zmena uhlu pohľadu
- otvorene o problémoch hovoríme, nebojíme sa ich pomenovať a riešiť podľa hesla „bez viny a hanby“

5.5 Vybrané oblasti a posun na školách po realizácii programu

Žiacka školská rada preberá témy rešpektujúceho správania a spôsobov ako predchádzať šikanovaniu dostatočne	Vstupný audit	Záverečný audit
GYMBN1803	33%	47%
GYMKE1804	20%	33%
ZŠKE1803	48%	58%
SŠZV1801	29%	38%
ZŠBA1801	38%	47%
ZSSL1802	36%	46%
GYMMT1801	18%	15%

Tab. 7: Vnímanie žiakov, či žiacka školská rada preberá témy programu dostatočne

Žiaci odpovedali na otázku “Žiacka školská rada sa zaoberá aj témami rešpektujúceho správania/ubližovania/šikanovania a spôsoboch ako im predchádzať”. Mohli vybrať jednu možnosť na škále odpovedí a. veľmi súhlasím - b. súhlasím - c. ani súhlasím, ani nesúhlasím - d. nesúhlasím - e. veľmi nesúhlasím - f. neviem posúdiť - g. nehodí sa - na našej škole nie je žiacka školská rada.

Schránka dôvery	Vstupný audit	Záverečný audit
GYMBN1803	7%	61%
GYMKE1804	4%	81%
ZŠKE1803	68%	67%
SŠZV1801	17%	78%
ZŠBA1801	22%	52%
ZSSL1802	14%	66%

GYMMT1801	2%	31%
------------------	----	-----

Tab. 8: Povedomie žiakov o existencii schránky dôvery

Žiaci odpovedali na otázku “Na našej škole je schránka alebo online systém na diskkrétne nahlasovanie žiackych problémov a ubližovania si medzi žiakmi”. Mohli vybrať jednu možnosť na škále odpovedí a. Áno - b. Nie - c. neviem.

Prítomnosť dôveryhodného dospelého	Vstupný audit	Záverečný audit
GYMBN1803	61%	53%
GYMKE1804	52%	56%
ZŠKE1803	82%	75%
SŠZV1801	59%	71%
ZŠBA1801	22%	52%
ZSSL1802	76%	71%
GYMMT1801	67%	57%

Tab. 9: Prítomnosť dôveryhodného dospelého na škole

Žiaci odpovedali na otázku “V našej škole je aspoň jeden dospelý, ktorému verím, a ak mám problém alebo chcem niekomu povedať o ubližovaní, môžem sa na neho obrátiť”. Mohli vybrať jednu možnosť na škále odpovedí a. veľmi súhlasím - b. Súhlasím - c. ani súhlasím, ani nesúhlasím - d. Nesúhlasím - e. veľmi nesúhlasím. Pri školách, ktoré vykázali zhoršenie, je otázkou, či došlo k situáciám, ktoré posunuli viac odpovedí do negatívneho spektra, skutočnej strate dôvery mladých voči dospelým na škole alebo sa do odpovedí pretavili osobné antipatie a únava zo školského roku.

6. Príležitosti a odporúčania

6.1 Odporúčania pre školy

Táto kapitola prináša informácie o príležitostiach, ktoré zatiaľ školy nevyužili a ktoré program Škola bez nenávisti v sebe prináša pri intenzívnejšom prepojení všetkých prvkov školského ekosystému. Školám sa odporúča:

1. Pravidelne informovať učiteľov a žiakov školy o aktivitách žiackej školskej rady atraktívnym spôsobom a zapájať viac žiakov do týchto aktivít.

Zvyčajne žiaci zapojení v žiackej školskej rade sú aktívni a angažovaní vo veciach, ktoré spadajú do okruhu záujmu študentov. Ich entuziazmus je vhodné preniesť aj na ostatných študentov školy. Žiacka školská rada má zvyčajne 5 až 11 členov na strednej škole, prípadne 5 až 9 členov na základnej škole (žiaci piateho až deviateho ročníka). Je teda nevyhnutné zabezpečiť informovanosť o aktivitách ŽŠR takým spôsobom, ktorý hovorí žiackym jazykom, má potenciál pritiahnúť pozornosť mladých ľudí a zároveň prinesie informácie o aktivitách zameraných na prevenciu šikanovania a nenávisťných prejavov online a k výchove k ľudským právam. Žiacka školská rada sa zo zákona (č. 177/2017 Z. z.) môže podieľať na tvorbe a zabezpečení dodržiavania školského poriadku, je preto žiaduce, aby sa získala silnejší hlas v programe Škola bez nenávisti, kde nastavovanie jasne stanovených pravidiel ako pristupovať k šikanovaniu a nenávisťným prejavom online je jedným z oblastí štandardu Školy bez nenávisti.

2. Zapojiť do prípravy a realizácie akčného plánu zástupcov rodičov a žiakov od samého začiatku procesu

Zapojením rodičov a žiakov školy do procesu prípravy a neskôr aj realizácie akčného plánu posilnia koordinátori prevencie prítomnosť všetkých zapojených prvkov v školskom systéme v rámci programu Škola bez nenávisti, umožnia im prevziať časť zodpovednosti za aktivity akčného plánu a uvoľnia si tým vlastné kapacity na prípadný monitoring realizácie akčného plánu, disemináciu informácií o aktivitách a programe Škola bez nenávisti, prípadne priprav podkladov do záverečnej správy školy.

3. Uviesť kontakt na konkrétneho zamestnanca pre externých partnerov v prípade záujmu zapojenia sa do programu

Verejný sektor ako aj množstvo organizácií občianskej spoločnosti ponúkajú svoje programy v oblasti výchovy k ľudským právam, prevencii neželaných javov. Je efektívne, aby na webovej stránke školy v časti venovanej programu Škola bez nenávisti bol uvedený priamy kontakt na koordinátora programu na škole, ktorý vie promptne reagovať na ponuku ďalších vzdelávacích aktivít a ich prípadného zaradenia do akčného plánu.

4. Používať spoločný identifikátor #skolabeznenavisti pri všetkých aktivitách realizovaných v rámci projektu

Školy informujú o mnohých aktivitách, ktoré priamo naplňajú cieľ programu Škola bez nenávisti, no bez jednoznačného prihlásenia sa k programu v texte článku nie je možné identifikovať aktivitu ako spadajúcu pod program Škola bez nenávisti. #skolabeznenavisti jednoznačný identifikátor na označenie určitého obsahu umožní priradenie aktivity k programu a tým aj uľahčí prácu koordinátorovi programu na škole pri príprave záverečnej správy. Odporúča sa informovať všetkých pedagógov na škole o používaní hashtagu #skolabeznenavisti pri aktivitách a vzdelávaní k ľudským právam.

5. Zameriť sa na motivovanie žiakov k vlastnej, samostatnej či tímovej práci v rámci prevencie pred (kyber)šikanovaním a netoleranciou

Len 29% žiakov uvádza vlastné projekty (35% spomína väčšie preventívne projekty) v rámci prevencie pred šikanovaním a netolerancie medzi ľuďmi. Pritom aktívna účasť na vyučovaní prostredníctvom vlastnej práce vťahuje žiakov do preberaného učiva viac, žiaci musia prichádzať s vlastnými nápadmi, prístupmi k problematike ako aj prichádzať s odôvodnením, prečo sa rozhodli pre takýto prístup. Zlepšuje sa tým aj kritické myslenie žiakov. Participatívny prístup umožňuje taktiež, aby sa žiaci učili navzájom od seba, viac si pomáhali, čím sa okrem porozumenia danej problematiky posilňuje aj spolupráca.

6. Vytvoriť príležitosti na diskusiu žiakov a učiteľov o komunikácii v online prostredí s cieľom priblížiť aktuálny stav chápania javu

Podľa učiteľov ide kyberšikanovanie ruka v ruke s ubližovaním v offline živote. Až 80% učiteľov hovorí o výskyte šikanovania online. Avšak len 28% žiakov tvrdí, že stretlo sa šikanovaním na internete. Táto diskrepancia môže byť vysvetlená rôznym prístupom k chápaniu toho, čo je ešte len doťahovanie a čo už ubližovanie, ako učitelia vnímajú používanie internetu žiakmi, či dochádza k znečítlivovaniu žiakov voči online ubližovaniu spôsobenému nárastom nenávistných prejavov online. Preto je nevyhnutné zaradiť viac hodín mediálnej výchovy a vytvoriť priestor na neformálne vzdelávanie, ktoré napomôže žiakom otvoriť sa a sprostredkujú svoje chápanie témy vyučujúcim. Odporúča sa aktívnejšie využiť príležitosti Dňa bezpečného internetu, ktoré vyzývajú na priblíženie problematiky bezpečného internetu žiakom.

7. Zintenzívniť komunikáciu medzi učiteľmi o realizovaných aktivitách, ktoré svojou podstatou naplňajú ciele programu Škola bez nenávisti

Vo vzdelávacích oblastiach štátneho vzdelávacieho programu pedagógovia vzdelávajú a vychovávajú žiakov k tomu, aby raz ako dospelí jedinci boli prínosom pre ľudské spoločenstvo. Vychovávajú žiakov ako osobnosti s vlastnou identitou a hodnotovou orientáciou založenou na úcte k človeku a k prírode, spolupráci a prosociálnosti, učia ich o kultúrnej rozmanitosti Slovenska, zmysluplne, kriticky a selektívne využívať médiá, vidieť veci a javy súvisiace s aktuálnymi

integračnými procesmi vo vzájomných súvislostiach a hľadať vhodné stratégie riešenia problémov a overovať ich v praxi. Mnohí pedagógovia, teda aj tí, ktorí nemajú podrobné informácie o programe Škola bez nenávisti, vzdelávajú v oblastiach, ktoré prispievajú k cieľom programu. Pedagógovia majú zaradené aj aktivity neformálneho vzdelávania vo svojich hodinách, avšak nie je vedomosť o tomto alebo neexistuje prepojenie s programom Škola bez nenávisti. Odporúčame zintenzívniť prenos informácií o realizovaných aktivitách pedagógmi, pričom je nevyhnutné brať do úvahy mieru ich povinností a úväzku na škole.

8. Do zberu informácií do záverečnej správy zahrnúť aj ostatných členov pedagogického zboru

Podobne ako v bode 7. je nevyhnutné zahrnúť do prenosu informácií aj ostatných zamestnancov na škole, napríklad špeciálneho pedagóga, sociálneho pedagóga a pod., ktorí vedú aktivity napr. zamerané na podporu prosociálnosti a budovania tolerance a rešpektu k inakosti.

9. Pozvať na školu organizácie, ktoré prevádzkujú linky pomoci

Až 42% všetkých žiakov zo zapojených škôl nevie, či sú na škole dostupné kontakty na linky pomoci a organizácie, ktoré pomáhajú s prípadmi šikanovania a nenávisťných prejavov. Pritom organizácie, ktoré prevádzkujú linky pomoci, vykazujú veľký záujem o pomoc a poradenstvo zo strany mladých (napríklad IPčko za I. polrok uvádza 7832 realizovaných poradenských chatov a 2189 poradenských emailov). Kontakty na jednotlivé organizácie sú dostupné na internete.

6.2 Odporúčania pre vedúceho programu

V tejto časti uvádzame podnety a odporúčania pre vedúceho programu, nad ktorými je vhodné sa zamyslieť alebo doplniť do záverečnej správy z pozície vedúceho programu, prípadne vypracovať samostatnú správu z pozície vedúceho programu. Tento dokument Záverečná správa z pohľadu expertov je písaný z pozície expertného tímu, ktorý bol kontrahovaný za týmto účelom, nie je interným zamestnancom vedúceho programu, a teda podieľa sa len na úlohách jasne definovaných a ohraničených.

Podnety a úlohy na zamyslenie:

- Ako udržať program Škola bez nenávisti. Koho osloviť do spolupráce a akým spôsobom čo najviac zjednodušiť a zautomatizovať procesy a úlohy (napríklad spracovanie dát z interných úvodných a záverečných auditov)
- Čo najviac automatizovať procesy, napríklad pripraviť online formulár pre výkaz aktivít programu Škola bez nenávisti tak, aby pedagógovia a odborní zamestnanci školy mohli vyplňať výkaz elektronicke a mal ich k dispozícii v elektronickej tabuľke koordinátor projektu na škole

- Ako je možné ďalej využiť získané výsledky a výstupy projektu? Napríklad databázy, príklady dobrej praxe, metodiky (pri programe Škola bez nenávisti alebo iných programoch a projektoch)
- Školy, ktoré dosiahnu najvyššiu úroveň certifikátu, môžu v ďalších ročníkoch fungovať ako mentori novozapojených škôl
- Spôsob oslovovania a kritéria výberu škôl do ďalších ročníkov programu
- Zvážiť do ďalších ročníkov programu, keď množstvo zapojených škôl ešte viac narastie, spôsob vzájomného supervidovania sa koordinátorov programu Škola bez nenávisti na školách (peer-to-peer skupina pre koordinátorov), naplánovať ďalšie spôsoby ich efektívneho vzdelávania, podpory a supervízie
- Ako efektívne využiť potenciál vzájomného vzdelávania sa škôl zapojených do programu prostredníctvom zdieľania príkladov dobrej praxe škôl (workshopy, semináre a konferencie, na ktorých zástupcovia škôl odovzdávajú príklady tých aktivít, ktoré sa osvedčili).
- Zapojiť ešte aktívnejšie do spoločných podujatí zapojených škôl samotných žiakov
- Definovanie kritérií a podmienok pre prípadne odobratie prideleného certifikátu (ak by počas plynutia platnosti certifikátu, nastali nečakané problémy na škole a pod.)
- Komunikovať s ďalšími potenciálnymi partnermi a spolupracovníkmi (VÚC, CPPPaP, PZ, osvetové strediská, kultúrne ustanovizne financované z verejných zdrojov, organizácie občianskej spoločnosti a pod.)
- Uviesť, akým spôsobom bola promovaná kampaň a jej myšlienky. Ako boli diseminované výsledky a výstupy programu a aktivít.

7. Poďakovanie na záver

V závere dokumentu a aj celého pilotného ročníka programu Škola bez nenávisti by sme sa spolu ako expertný tím chceli poďakovať vedúcemu programu IUVENTA - Slovenský inštitút mládeže za prejavenu dôveru, vytvorenie priestoru a podporu pri príprave metodík a nastavovania celého programu. Bolo nám čťou spolupracovať s jej zamestnancami a vedúcimi pracovníkmi, ktorí svojimi radami, odborným prístupom, skúsenosťami a najmä ľudským prístupom vytvorili kreatívnu atmosféru a priateľské prostredie. Vysoko oceňujeme, že vedúci pracovníci MŠVVaŠ SR si vybrali práve túto formu pokračovania kampane Rady Európy Bez nenávisti na internete a súhlasili s navrhnutou metodológiou napriek tomu, že by sa mohli rozhodnúť pre skratky na ceste k budovaniu tolerantného prostredia na školách. Uvedomujeme si, že metodológia programu Škola bez nenávisti nie je skratkou, práve naopak, predstavuje dlhodobú cestu, ktorú školy pri budovaní rešpektujúcej klímy musia prejsť.

Naša veľká poklona patrí školám, ktoré boli ochotné otestovať navrhovanú metodológiu v praxi, a to aj za náročných časových podmienok. Stretli sme oddaných riaditeľov, zástupcov škôl, pedagógov, odborných pracovníkov a zapálených žiakov, ktorí chcú spraviť niečo extra pre svoju školu.

V neposlednom rade by sme sa chceli poďakovať aj našim blízkym, rodine a kolegom za to, že nás podporovali pri príprave a realizácii aktivít spojených s programom Škola bez nenávisti. Boli nám oporou aj počas náročných dní v čase pilotného ročníka programu. Avšak pilotný ročník nám priniesol množstvo odborných a ľudsky príjemných stretnutí, za ktoré sme vďační.

8. Slovník pojmov

Táto kapitola prináša vysvetlenie základných pojmov a skratiek ako aj primárnych zodpovedností jednotlivých pozícií.

Akčný plán programu (AP). Slúži na nastavenie programu práce, je akousi mapou vo forme tabuľky. Je možné ho priebežne dopĺňať. Za jeho prípravu je zodpovedný **koordinátor programu na škole**. Na jeho príprave sa podieľa tím zástupcov školy, žiakov, rodičov, prípadne externých partnerov. Vytvára sa po získaní dát úvodného auditu a následnej správy expertov, ktorá obsahuje odporúčania pre zostavovanie akčného plánu. V prípade, že škola bola zapojená aj do predchádzajúceho ročníka, zdrojom dát a odporúčaní na zostavovanie akčného plánu je hodnotiaca správa za predchádzajúci ročník. Vzor akčného plánu je v prílohe. Akčný plán definuje:

- realizačný tím školy (popis nižšie)
- členov tímu, ktorí navrhli akčný plán
- ciele, ktoré chce škola dosiahnuť v rámci programu Škola bez nenávisti
- aktivity, ktorými ich dosiahnuť
- cieľové skupiny a predpokladaný počet účastníkov
- termín realizácie
- zdroje potrebné na realizáciu
- výstupy
- indikátory
- prekážky, ktoré by mohli brániť splneniu cieľa
- medializáciu
- iné informácie, ktoré slúžia na kvalitnú realizáciu aktivít v rámci programu

Audit (niekde aj interný audit) - samohodnotenie školy prostredníctvom elektronických dotazníkov, ktoré vyplňajú žiaci, pedagogickí a odborní zamestnanci, externí partneri a rodičia. Zozbierané informácie vyhodnocujú experti. Výsledky interného auditu zasiela vedúci programu koordinátorovi programu na škole vo forme vypracovanej **hodnotiacej správy**.

Certifikát - značku kvality, ktorá potvrdzuje, že škola spĺňa ciele programu Škola bez nenávisti. Má dvojročnú platnosť. Má tri úrovne, základná, stredná a najvyššia. Každá úroveň je definovaná minimálnym počtom bodov, ktoré je nevyhnutné získať pri vyhodnocovaní kritérií stanovených expertným tímom. Pri vyhodnocovaní, či škola získa certifikát programu Škola bez nenávisti, sa zohľadňuje plnenie akčného plánu, záverečná správa školy, dáta zo záverečného interného auditu. Odporúča sa overiť tieto informácie v pološtruktúrovanom rozhovore s koordinátorom programu na škole. Na získanie certifikátu je nevyhnutné dosiahnuť 33 zo 60 bodov (bližší popis bodovania vid' v bode kritériá). Certifikát navrhuje alebo nenavrhuje udeliť expert, v sporných prípadoch konzultuje pridelenie certifikátu s inými expertmi a vedúcim programu. Jeho odovzdanie pripravuje a zabezpečuje vedúci programu. V závažných dôvodoch je možné ho odobrať.

CPPPaP - Centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie

Dotazníky - V programe Škola bez nenávisti sa využívajú tri typy dotazníkov, ktoré slúžia na zber dát od troch rôznych cieľových skupín respondentov:

- Dotazník na hodnotenie kvality školy žiakmi
- Dotazník na hodnotenie kvality školy zamestnancami školy
- Dotazník na hodnotenie kvality školy rodičmi

Dotazníky sa vyplňajú v časovom rozpätí, ktorý stanovuje vedúci programu. Dotazníky vyplňané na začiatku programu slúžia ako zdroj údajov pre úvodný audit; dotazníky vyplňané na konci programu slúžia zdroj údajov pre záverečný audit. Dotazníky v úvodnej aj záverečnej časti programu sú identické.

Expert - externý odborník pridelený škole vedúcim programu. Definícia úloh môže byť upravovaná podľa potrieb jednotlivých ročníkov, úlohy budú špecifikované vedúcim programu. Jeho úlohou aktuálne je

- hodnotiť audity realizované na školách;
- pripraviť hodnotiacu správu pre pridelenú školu;
- poskytovať metodickú a odbornú podporu zapojeným školám do programu;
- realizovať osobné návštevy na zapojených školách podľa vopred dohodnutého prerozdelenia
- poskytovať odborné konzultácie, rady, pomoc a usmernenie pre zapojené školy;
- usmerňovať zostavovanie akčných plánov na školách zapojených do programu, ak bude o to škola požiadať;
- vypracovať hodnotenie záverečných správ zo zapojených škôl;
- rozhodnúť objektívne o udelení, resp. neudelení certifikátu pre zapojené školy.

Expertný tím programu Školy bez nenávisti - tím expertov participujúci na realizácii programu Škola bez nenávisti. Tím vyberá vedúci programu na základe výberového konania.

Hodnotiacia správa - správa, ktorú vypracováva expert (z expertného tímu programu Školy bez nenávisti) na základe výsledkov interného úvodného auditu alebo interného záverečného auditu a záverečnej správy školy. Hodnotiacia správa obsahuje tabulky s presnými číselnými a percentuálnymi hodnotami výskytu javov na škole ako aj s zrozumiteľný text, ktorý tieto výsledky interpretuje. Okrem toho hodnotiacia správa poskytuje škole aj odporúčania k zlepšeniu interných procesov, ktoré súvisia s cieľmi programu Škola bez nenávisti.

Identifikátor školy - jedinečný kód, ktorý škola získa po registrácii do programu. Jedinečný identifikátor školy prideliť každej škole vedúci programu (IUVENTA), a zasiela ho koordinátorovi programu na škole. Služi na identifikáciu školy pri spracovaní dát z interných auditov. Každý respondent ho uvádza v dotazníku, vďaka nemu je možné priradiť

respondenta ku škole. Respondentom dotazníkov ho sprostredkúva koordinátor programu na škole.

Koordinátor programu na škole - osoba zodpovedná za vedenie programu na škole. Koordinátorom programu na škole má byť koordinátor prevencie na škole. Jeho úlohou je:

- komunikovať s vedúcim programu, prideleným expertom a s regionálnym koordinátorom luventy;
- komunikovať s vedením školy o programe Škola bez nenávisti, navrhovať riešenie vzniknutých problémov a informovať vedenie a priebehu realizácie akčného plánu;
- koordinovať vypĺňanie dotazníkov úvodného a záverečného auditu;
- komunikovať s pedagogickými a odbornými pracovníkmi a rodičmi, prípadne aj žiakmi vo veci zberu odpovedí v rámci úvodného a záverečného auditu;
- sprostredkovať pridelený identifikátor školy odpovedajúcim;
- vyplniť vstupný formulár;
- koordinovať prípravu akčného plánu;
- koordinovať vytvorenie tímu zodpovedného za vytvorenie akčného plánu;
- vyhotovovať zápisnicu (dokumentáciu) o zasadnutiach tímu zodpovedného za vytvorenie akčného plánu;
- koordinovať vytvorenie realizačného tímu školy a jeho zasadnutia;
- vyhotovovať zápisnicu (dokumentáciu) o zasadnutiach realizačného tímu školy;
- koordinovať realizáciu akčného plánu s ostatnými zamestnancami školy a externými partnermi;
- zabezpečovať zber informácií o plnení akčného plánu, prípadne realizácií iných aktivít bezprostredne súvisiacimi s náplňou programu Škola bez nenávisti prostredníctvom výkazu aktivít;
- zabezpečovať šírenie informácií o plnení programu na škole a medializáciu aktivít akčného plánu;
- vypracovať záverečnú správu školy o plnení programu na škole;
- zúčastňovať sa stretnutí a školení organizovanými vedúcim programu;
- zabezpečovať účastníkov zastupujúcich školu na stretnutiach a školeniach, ktoré organizuje vedúci programu.

Koordinátor ŽŠR - koordinátor žiackej školskej rady.

Kritériá na získanie certifikátu - Kritériá definujú ukazovatele, ktoré sú sledované za účelom vyhodnotenia, či škola spĺňa podmienky na získanie certifikátu a na ktorej úrovni. Sú rozdelené do dvoch úrovní, a to povinné a motivujúce. Povinných kritérií, ktoré definujú jednotlivé oblasti štandardu programu Škola bez nenávisti, je 23, z nich je nevyhnutné dosiahnuť 90%, čo predstavuje 21 bodov. Motivujúcich kritérií je 31, pri ktorých je možné získať 37 bodov. Stupnica, ktorou sa hodnotí úroveň dosiahnutia certifikátu, je zložená z

bodov z povinných a motivačných kritérií. Maximálne je možné získať 60 bodov, ktoré vzniknú súčtom bodov z povinných a motivačných kritérií.

Bodové rozpätie	Úroveň
51 - 60	Najvyššia
42 - 50	Stredná
33 - 41	Základná

Je nevyhnutné získať aspoň 33 bodov a zároveň splniť 90% povinných kritérií.

Mimovládne organizácie - tvoria občiansku spoločnosť. Je to tretí sektor spoločnosti. Samotný pojem nemá presný legislatívny podklad, najčastejšou právnou formou je občianske združenie alebo nadácia. Nesprávne sa niekedy používa aj výraz neziskové organizácie. Mimovládne organizácie môžu byť členom tímu zodpovedného za vytvorenie akčného plánu alebo realizačného tímu školy a podieľať sa na aktivitách akčného plánu školy.

PZ - Policajný zbor

Realizačný tím školy (niekde aj realizačný školský tím) - je **tím**, ktorý koordinuje a spolupodieľa sa na realizácii **akčného plánu**. Skladá sa z pedagogických a iných odborných zamestnancov, žiakov a rodičov. Je vhodné otvoriť realizačný tím ďalším partnerom z externého prostredia, zamestnancom verejného a mimovládneho sektora. Odporúča sa, aby členom boli aspoň po dvoch zástupcov pedagógov, žiakov a rodičov. Realizačný tím školy môže byť identický s tímom, ktorý pripravoval akčný plán. Je žiaduce, aby aktivity definované v akčnom pláne uskutočňoval širší okruh než len realizačný tím školy. Členovia realizačného tímu sa podieľajú na realizácii konkrétnych preventívnych aktivít, ako aj na šírení myšlienok a informácií o programe Škola bez nenávisťi na škole i smerom k rodičom a k verejnosti, podpore pri zbere dát počas interných auditov a pod.

ÚPSVaR - Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny SR

Úvodný audit (niekde aj I. audit) - interný audit pomáha pri zhodnocovaní východiskového stavu vnímania klímy na škole, nastavovaní procesov a prípravy akčného plánu. Pri realizácii úvodného auditu sú používanými nástrojmi zberu dát dotazníky. Každá cieľová skupina vyplňuje jedinečný dotazník navrhnutý špeciálne pre ňu:

- Dotazník na hodnotenie kvality školy žiakmi
- Dotazník na hodnotenie kvality školy zamestnancami školy

- Dotazník na hodnotenie kvality školy rodičmi

Na vyhodnotenie východiskového stavu sa zhodnocuje aj vstupný formulár, ktorý vypisuje koordinátor programu na škole.

Vstupný formulár - vyplňuje koordinátor programu na škole, slúži na získanie základných informácií o škole ako počet žiakov, tried ale i informácií dokresľujúcich stav prístupu k prevencii šikanovania a nenávisťných prejavov ako napríklad existencia metodických materiálov k riešeniu šikanovania a pod. Formulár vyplňuje koordinátor na začiatku realizácie programu na škole, ešte pred vyplňaním dotazníkov slúžiacich na zber informácií pre úvodný audit.

Vedúci programu - IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže. Zodpovedá za realizáciu programu Škola bez nenávisti a metodicky usmerňuje zapojené školy a expertov.

Verejný sektor - partneri z verejného sektora, ktorí poskytujú služby financované z verejných prostriedkov. V rámci programu Škola bez nenávisti ide o PZ, CPPPaP, ÚPSVaR, osvetové strediská, kultúrne ustanovizne financované z verejných prostriedkov a i. Partneri z verejného sektora môžu byť členom tímu zodpovedného za vytvorenie akčného plánu alebo realizačného tímu školy;

Výkaz aktivít programu Škola bez nenávisti je pomôckou na zaznamenávanie informácií o aktivitách súvisiacich s programom Škola bez nenávisti. Obsahuje informácie ako trieda, dátum, názov aktivity, vyučovacia hodina, v rámci ktorej sa aktivita koná, téma, na ktorú je aktivita zameraná, forma aktivity, využívanie participatívneho prístupu a ďalšie. Odporúča sa, aby ich evidoval každý vyučujúci, ktorý realizuje aktivitu súvisiacu s programom Škola bez nenávisti. Koordinátor programu na škole je zodpovedný za spracovanie a vyhodnotenie informácií uvedených vo výkaze aktivít.

Záverečná správa školy - správa školy o priebehu a výsledkoch daného ročníka na škole, za jej vypracovanie je zodpovedný koordinátor. Vzor záverečnej správy je v prílohe.

Záverečný audit (niekde aj II. audit) - interný audit pomáha pri zhodnocovaní posunu oproti úvodnému auditu a vyhodnocovaní správnosti nastavenia cieľov a aktivít akčného plánu. Pri realizácii záverečného auditu je používaným nástrojom zberu dát dotazník, ktorý navrhol expertný tím programu Škola bez nenávisťi. Dotazník je identický s dotazníkom pre úvodný audit za účelom porovnania získaných hodnôt a vyhodnotenia možného posunu školy. Na vypracovanie záverečného auditu slúži okrem troch dotazníkov na hodnotenie kvality školy (žiakmi, zamestnancami školy a rodičmi) aj záverečná správa školy.

9. Odborná literatúra

Odborné zdroje, z ktorých expertný tím čerpal pri dizajnovaní vnútornej logiky programu Škola bez nenávisťi ako aj pri zostavovaní konkrétnych položiek dotazníka.

Carroll-Lind, J. (2010). Responsive schools. Office of the Children's Commissioner, Wellington, New Zealand.

Glasser, W. (1998). Choice theory in the classroom. (Revised edition). NY: Harper Perennial.

Lodge, J. (2008). Working with families concerned with school-based bullying. Melbourne: Australian Institute of Family Studies. In Australian Family Relationships Clearinghouse, 11, 1-9.

Morrison, B. (2006). School bullying and restorative justice: Toward a theoretical understanding of the role of respect, pride and shame. *Journal of Social Issues*, 62(2), 371-392.

Markkanen, E. L., Repo, J.. (2016). Power of peer - Bullying prevention in the digital age. Youth Participation in Bullying Prevention. Helsinki : Mannerheim League for Child Welfare.

Olweus, D. (2001). Peer harassment: A critical analysis and some important issues. In J. Juvonen, & S. Graham (Eds.), *Peer harassment in school. The plight of the vulnerable and victimized* (pp. 3- 20). New York: The Guilford Press.

Tomková, J.(2015). Žiaci proti šikanovaniu. Naratívne východiská aplikované v preventívnej kampani. In: Sarmány-Shuller, I.. (Ed.): *Rozhodovanie v živote človeka. Zborník príspevkov 33. Psychologické dni 2015, Piešťany. SAV : Bratislava, 2015, str. 325-331. ISBN:978-80-88910-53-4.*

Salmivalli, CH. (1999). Participant role approach to school bullying: Implications for interventions. *Journal of Adolescence* 22: 453-459.

Winslade, J. (2001). School restorative processes. In A. Hayden. *Restorative Conferencing Manual.*

Ivan Turek, Kvalita vzdelávania, Iura Edition Rok vydania originálu: 2009, ISBN: 978-80-8078-243-6

Hanzelka, M., Kantorová, J., Prokupková, D., Souček, Z. Meritum Řízení školy Praha : ASPI, a.s., 2009. 253 s. ISBN 978-80-7357-413-0

<http://www.skola21.sk/kniznica/riadenie/oriadeni/akcne-planovanie>

http://www.skola21.sk/public/files/kniznica/riadenie/akcne_planovanie/Akcny_plan_II.pdf

B. Oliveira a kol., KOMPAS – Manuál výchovy a vzdelávania mládeže k ľudským právam, MŠVVaŠ SR, ISBN: 978-80-969407-2-1

Dotazníky z kampane No place for hate (ADL):

<https://custom.cvent.com/3F67FA3A588E46A886084AAEDADB73DB/files/6ec61ce2356c4ebaa7bee6fbbac48a39.docx>

<https://custom.cvent.com/3F67FA3A588E46A886084AAEDADB73DB/files/a5671f653667417c9aceb6d88d49c6dc.docx>

<https://custom.cvent.com/3F67FA3A588E46A886084AAEDADB73DB/files/21693ba4051241cd962573a00e740992.docx>

<https://custom.cvent.com/3F67FA3A588E46A886084AAEDADB73DB/files/aabdaf2ec9e04e6995c4a8498da78f72.docx>

10. Zoznam príloh

Príloha 1: Vstupný formulár

Príloha 2: Dotazník na hodnotenie kvality školy zamestnancami školy

Príloha 3: Dotazník na hodnotenie kvality školy rodičmi

Príloha 4: Dotazník na hodnotenie kvality školy žiakmi

Príloha 5: Vzor formuláru Akčný plán programu²

Príloha 6: Vzor formuláru Výkaz aktivít programu Škola bez nenávisti

Príloha 7: Dotazník spätnej väzby programu ŠBN pre koordinátorov

Príloha 8: Vzor formuláru Tabuľka kritérií na vyhodnocovanie

Príloha 9: Vzor formuláru Záverečná správa školy zapojenej v programe Škola bez nenávisti

Príloha 10: Odporúčaný harmonogram úloh ŠBN

² Formulár má vyplnený jeden riadok ako vzor na inšpiráciu.